N°. 27. Donderdag 15 September 1904. 4de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling*. *f* 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

Prijs der advertentiën.

Per regel				*f* 0.10
Bij plaatsing van	300	regels	.	- 0.09
» »	» 1000	»	.	- 0.08
» »	» 3000	»	.	- 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Wnd Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat,** beiden Den Haag.

Voor de **Administratie,** ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats,** wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat.** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***Haagpoort 4,*** beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor Indië en het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in éens schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.

Een Inteekenbiljet voor het lidmaatschap vindt men op de 2de pag. van het Bijblad.

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen.

I. De laatste aanvullingen van „Boeatan".

Het is ons eene aangename taak onze lezers van tijd tot tijd op de hoogte te houden van hetgeen er in onze permanente tentoonstelling met gelegenheid tot verkoop en nabestelling omgaat, van de veranderingen en aanvullingen, die er plaats hebben; want al behooren velen onzer lezers tot de trouwe klanten van „*Boeatan*", niet alleen onder de Haagsche leden, maar ook onder de buitenstadsche, die, als zij in de residentie komen, nimmer zullen verzuimen een kijkje te gaan nemen in *Plaats* 9 en ook hunne vrienden daartoe op te wekken, onze localen raken thans zoo wel voorzien, dat een oningewijde bezoeker, zonder aanwijzing, er niet gemakkelijk den weg vindt, veel minder de voorwerpen der laatst aangekomen bezendingen van de vroegere zou kunnen onderscheiden. Heeft men echter hier daaromtrent het een en ander gelezen, dan wordt men van zelf eenigszins spoorwijs en behoeft in „Boeatan" slechts te vragen naar datgene, waarin men bizonder belang stelt, om het dadelijk aangewezen en toegelicht te krijgen.

Onlangs is er weder eene nieuwe collectie typische Javaansche wapens en eene bezending geciseleerd koperwerk ontvangen, waarbij o. a. de afzonderlijke kleine, open schaaltjes, die in Indië deel uitmaken van het *sirih* (betel)-stel en hier zoo aardig als aschbakjes te gebruiken zijn; ook fraaie borden met wajangfiguren of een zeer eigenaardig sterornament versierd, *bokors* (kommen) van verschillende grootte, waarbij de uitgesneden motieven prachtig tegen een zwarten achtergrond van *golo* (geprepareerde was) uitkomen, en smaakvolle muurkandelabres, die den Inlander dienden tot plaatsing van zijn olie-pitje, maar ook in een Europeesch vertrek als kaarsenhouders langs den wand zeer sierlijk staan.

Uit de Vorstenlanden kreeg „Boeatan", behalve batiks en bizonder mooie lederen wajangfiguren, eene zeer belangrijke verzameling van kleinoodiën, zoowel étagère-voorwerpen: kleine vaasjes, bakjes, doosjes enz. in gedreven zilver, als ook zilververgulde lijfsieraden: een volledige bruidstooi, verschillende soorten van armbanden, kettingen met amber-bolletjes en andere charivaries, oorbellen en knoopen. Van de kleinste en fijnste dezer laatsten kunnen allerliefste heerendasspeldjes, en van de grootere manchette-knoopen worden gemaakt, terwijl de zoo fijn bewerkte *soebings* (oorknoppen) uitmuntend voldoen als hoedenspeldknoppen of, het bovenstuk alleen, als broche.

Eindelijk is ook de langverwachte kist uit Palembang aangekomen. Deze bevatte: het bekende, vroolijk gekleurde lakwerk, als groote en kleine presenteerbladen, bakjes en schalen, *tennongs* (ronde mandjes) en doosjes in den vorm van Indische vruchten en zelfs een kinder-ameublement van zwart lak met vergulde randjes; verschillende artikelen als sigaren- en sigarettenpijpjes, vouwbeenen in dolkvorm, pennehouders, haakpennen, knoopen voor witte heerenjassen en een olifantskop als stokknop, alles keurig uit ivoor gesneden door den reeds bejaarden kunstenaar *Radhen Agoes* te Palembang; en het veelgeliefde *krawangan, fil-tiré*, als opengewerkte randen voor zakdoekjes, theekleedjes en loopers.

Dit laatste kwam ook uit Billiton, waar een minder fijn geweven batist gebruikt wordt en de patronen van het *krawangan* weer een heel ander karakter dragen.

Voor het uitstalraam zijn thans tentoongesteld: als achterwand in het midden een zeldzaam fraai weefsel, waarvan het zwarte katoen, door de goed-aangebrachte oranje versieringen, een fluweelachtigen gloed krijgt en waartegen de decoratieve, torenvormige Sangireesche vrouwenveldhoed bizonder fraai uitkomt. Aan beide zijden hangen de eigenaardig gekleurde *batikans* van Madoera en daar vóór liggen, behalve eenige stukken koper- en houtsnijwerk, de mooie Siloengkan-kleedjes, die als theebladbedekking, onder-gordijntjes (z.g. *brise-bise*) en loopers over tafels, canapé's of piano's zooveel aftrek vinden, ook eenige weefsels uit de bekende werkplaatsen te Pekajon en te Buitenzorg en een stuk fijn *koffo* voor blouses of onderrokken, daarnaast allerlei artikelen van uitgeslagen, gekleurd leder: waaiers, leeswijzers, hoekjes voor vloeiboeken enz., die zoo verdienstelijk door Mevr. T. ter Horst—de Boer met duidelijke illustraties in *Eigen Haard* van 3 Sept. j.l. beschreven zijn, en eindelijk staan ter zijde nog eenige flesschen met proeven van Surinaamsche inmaakkunst o.a. birambie-zuur en lemmetjes in 't zout, zuurzak- en guave-gelei, klapperolie en tamerinde-stroop, die alle van uitmuntende kwaliteit bevonden zijn.

Binnen in het locaal heeft ook eene groote verandering plaats gehad, want in het midden-deel werd een *interieurtje*, geheel in Indischen trant, ingericht. Daar zijn de fraaie djatihouten meubels, met koffo bekleed, gezellig geschikt om een salontafeltje, waar, op een rijken, witzijden met gouddraad doorweven Siloengkanlooper, de slanke rozenwatersprenkelaar, een pronkstuk van zilver drijfwerk, de aandacht trekt en daar kan men zien, hoe het grover koffoweefsel en ook de gekleurde paneeltjes van Padangsch snijwerk als lambriseering voldoen; hoe fijn de wajang-figuren tegen de zachtgetinte muurbekleeding uitkomen en hoe uitstekend daarbij passen de gepolygromeerde Balibeelden op de consoles en naast het scherm van Japaraa'sch snijwerk geplaatst. Dit smaakvolle geheel is waarlijk wel een kijkje waard!

Nu het langzamerhand te guur begint te worden om te Scheveningen of elders buiten te zitten, trekt ook de theesalon van Boeatan, tusschen 3 en 5 uur n. m., meer en meer liefhebbers van een geurig kopje lafenis, met of zonder Indisch gebak.

II. Kolonaal-economische bijdragen.

Onder het hoofd *Tweede Kamer* kwam in de dagbladen van 9 September het bericht voor, dat de Minister van Koloniën gevolg had gegeven aan zijn voornemen, om zich door deskundigen te doen voorlichten omtrent den economischen toestand der bevolking van Java en Madoera, den financieelen toestand van Ned.-Indië en de middelen, die tot verhooging van het economisch heil der bevolking van Java en Madoera zouden kunnen leiden.

Naar aanleiding daarvan ontving Z. E. drie adviezen, saamgesteld onder leiding van en door *mr. C. Th. van Deventer, dr. E. B. Kielstra* en *mr. D. Fock*, welke hij, zooals ook in ons weekoverzicht vermeld wordt, aan de leden der Tweede Kamer heeft doen toekomen.

Begeerig om ook onzen lezers den hoofdinhoud der adviezen te doen kennen en van meening, dat eene tijdige bespreking er van, op zoo ruime schaal als mogelijk, niet anders dan de kans op het doeltreffende der te nemen maatregelen kan vergrooten, hebben wij aan Z. E. den Minister van Koloniën verzocht aan onze Redactie een exemplaar der adviezen te willen doen toekomen.

Wij ontvingen gisteren op dat verzoek het antwoord, dat ze door de firma *Martinus Nyhoff* te 's Gravenhage worden uitgegeven en dáár verkrijgbaar zijn. Die firma gaf ons dan ook in druk de volgende opgave van titel en prijs der werken, met de mededeeling dat ze in het begin der volgende week verschijnen zullen:

I. Overzicht van den Economischen toestand der Inlandsche Bevolking van Java en Madoera, samengesteld onder leiding van en door Mr. C. Th. v. Deventer. 261 blz. *f* 2.75.

Aanhangsel: De voornaamste industrieën der Inlandsche bevolking van Java en Madoera, door G. P. Rouffaer. 128 blz. *f* 1.25.

II. De financiën van Nederlandsch-Indië, door Dr. E. B. Kielstra. 128 blz. *f* 1.50.

III. Beschouwingen en voorstellen ter verbetering van den Economischen toestand der Inlandsche bevolking van Java en Madoera, door Mr. Dr. D. Fock. *f* 1.50.

In blad *B* avondblad van het Haagsche *Vaderland* van Woensdag 14 dezer, werd de inhoud reeds besproken. Dat blad was dus gelukkiger dan wij in zijn pogen om de geschriften machtig te worden. —

MAATREGELEN in het belang van de Inlandsche Nijverheid op Java en Madoera.

Toen wij in ons vorig nummer uit de *Java-Bode* beschouwingen overnamen, die het Rapport betreffen, door den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid aan den Gouverneur-Generaal ingediend, over de «Maatregelen in het belang van de Inlandsche Nijverheid op Java en Madoera» te nemen, in verband met de «door het moederland voor dit doel beschikbaar te stellen fondsen», beloofden wij om in een volgend nummer omtrent dat stuk onze eigene meening mee te deelen.

Zooals wij veronderstelden, werd dadelijk door genoemden Directeur een exemplaar van het Rapport, met de daaraan toegevoegde verslagen der gehouden vergaderingen en de verdere bijlagen, aan de Vereeniging «Oost en West» toegezonden en was het ons dus gegeven, van het stuk zelf, voor zooverre dit in korten tijd mogelijk is, nu reeds eene studie te maken.

S h a k e s p e a r e's woorden: *Say as you think and speak it from your souls*, werden als motto gedrukt boven den korten aanbiedingsbrief van het rapport aan den Gouv.-Generaal en nagenoeg iedere bladzij er van getuigt, dat de steller het volste recht had om die spreuk tot de zijne te kiezen. Wij hebben ons verlustigd bij het lezen van een verslag, waarin de heer A b e n d a n o n, op grond van het door hem gehoorde op zijne rondreis over Java en Madoera en van de hem daarenboven door enkelen verstrekte schriftelijke gegevens, niet alleen geen enkelen tak van de bestaande of in de toekomst mogelijke nijverheid en kunstnijverheid overslaat, maar ook, met den warmen gloed van een innig overtuigde, de middelen aan de hand geeft, die zijns inziens tot een bloeienden en voor den inlander voordeeligen nijverheidstoestand op Java en Madoera zullen leiden. — Wij kunnen ons dan ook ten volle begrijpen, dat bij de aan dezen arbeid niet gespaarde kritiek, de lof in Indië algemeen is over de volijverige wijze, waarop de Directeur zich van de hem opgedragen taak heeft gekweten.

Zijn boek — zoo kunnen wij het gerust noemen — heeft, als gegeven voor hen, die aan het tot stand brengen van nieuwe nijverheidstakken in onze Oost-Indische bezittingen arbeiden of trachten wat er thans aan industrie, huisvlijt en kunst bestaat te verbeteren en omhoog te brengen, de grootste waarde en wij vertrouwen vast, dat het als zoodanig ook aan de Regeeringen in O.-Indië en Nederland goede diensten zal bewijzen, wanneer zij er met kalm overleg datgene uit zullen kiezen, wat tot geleidelijke ontwikkeling zal kunnen leiden van veel, wat nu reeds aan het opgroeien is of waarvan althans de kiem bestaat.

Wij hebben tegen dit rapport van den Directeur van O. E. en N. echter twee ernstige grieven; de eerste: dat hij *te veel te gelijk* wil doen, en de tweede: dat hij de voor een beperkt gebied overal schadelijk geblekene *protectie door hooge inkomende rechten* wil gebruiken om de inheemsche nijverheid *kunstmatig* er boven op te helpen en dan veronderstelt op die wijze de algemeene welvaart te zullen vermeerderen.

Het meest opvallend is dit laatste b.v., waar hij ten bate der inheemsche visscherij, dus om aan een deel der bevolking grooter voordeel te verschaffen, een oneindig veel grooter deel van diezelfde bevolking, — dat van den landbouw leeft en, volgens het rapport zelf, slechts noode in eigen onderhoud kan voorzien —, door hooge rechten op den ingevoerden visch, meer geld voor een artikel van eerste levensbehoefte wil doen betalen. Zal het niet genoeg zijn, wanneer door allerlei tijdelijke hulp: door voorschotten, onderwijs in het zouten en het verstrekken van goedkoop zout aan de visschers, deze in staat gesteld worden om met voordeel te kunnen concureeren tegen hunne buitenlandsche mededingers en geld te verdienen op den ingevoerden visch, niet alleen, zonder dat de prijs daarvan duurder wordt dan die van de thans geïmporteerde, maar tevens zelfs met de kans, dat Javaan en Madoerees voortaan minder zullen betalen voor die bij hun rijst bijna onontbeerlijke toespijs.

Wij herinneren ons, dat ongeveer vijf en twintig jaar geleden bij eenige particulieren het plan heeft bestaan om voor de behoefte van Java een stoomtrawl-visscherij te beginnen en dat zij ,die dit plan hadden ontworpen, na nauwkeurige berekening, den invoer van gezouten visch van elders volstrekt geen bezwaar achtten en bij hun voorloopig verzoek aan de Regeering om een tijdelijk monopolie als stoomvisschers, zelfs durfden spreken van een belangrijk aandeel in hunne overwinst, dat de schatkist zou ten goede komen, terwijl zij daarenboven aantoonden, dat de inlandsche visschers niet alleen door hun bedrijf geen schade zouden lijden, maar zelfs bevoordeeld zouden worden. Wel duchtten zij de concurrentie van collega's, en toen het monopolie voor een zeker getal jaren hun niet kon worden toegezegd, lieten zij hun plan varen. Wij halen dit hier aan, hoofdzakelijk om te toonen, hoe, ook zonder den invoer van buiten door hooge rechten te weren, de zeevisscherij een voordeeligen tak van bedrijf kan worden.

Nu zou men hiertegen kunnen aanvoeren dat dergelijk kapitalistisch bedrijf juist niet in de bedoeling ligt van den Directeur van O. E. en N., omdat hij den inlandschen producent overal direct in contact wil brengen met den verbruiker. Waar dit pracisch *op den duur* mogelijk en voordeelig is, zou het ook geheel in onze bedoeling liggen en veel, wat in het rapport in dien geest wordt aangeraden, kunnen wij, als in de eerste jaren nuttig, ook best onderschrijven, doch het zal niet gaan, wanneer men werkelijk Java's krachtigen vooruitgang beoogt, er een soort Arcadië van te willen maken, waar de overal elders heerschende verhoudingen tusschen werkman en ondernemer of opkooper, door den zorg der Regeering moeten en kunnen worden afgeschaft.

Men make zich trouwens niet ongerust, dat bij algemeene ontwikkeling, zooals thans iedereen die wenscht, de inlander, na betrekkelijk korten tijd, niet even goed als de Europeaan of Vreemde Oosterling als ondernemer of opkooper zal optreden. Wij hebben veertig en meer jaren geleden te Soerabaja reeds ontwikkelde inlanders gekend, die belangrijke leverantiën van bouwmaterialen aan de rijkswerken uitvoerden, terwijl — met hun eenvoudig, naar hunne hand staand, licht gereedschap — onder de Javanen zeer goede timmerlieden en bekwame meubelmakers waren, die als baas er eene ploeg werklieden op na hielden.

Wij vinden het in bovenstaanden zin een uitnemend iets, dat men den inlander op coöperatie bij den arbeid wijst, want *niet* de voortdurende regeeringsbemoeienis met wording en verkoop der nijverheidsartikelen, die het individu slap houdt, maar alleen *eigen initiatief* en het succes daaruit geboren, kunnen Java en Madoera brengen tot welvaart, ook in de nijverheidslijn.

Over het algemeen doet de groote drukte, die thans van nijverheidsontwikkeling wordt gemaakt, en die, blijkens de stukken, van Den Haag is uitgegaan, denken aan het gedrag van een voogd, die na lange jaren de bezittingen van zijn pupil niet in alle deelen goed te hebben beheerd, en voor goeden raad van buiten doof te zijn gebleven, op eens wakker wordt met het geloof, dat alle heil zit in het, met stoom en electriciteit, zonder aanzien van kosten, tot ontwikkeling brengen van hetgeen tot heden door hem werd veronachtzaamd. Het o. a. door Gouvernements opkoop kunstmatig in het leven roepen van eene markt voor artikelen, die voor dagelijksch gebruik nog onvoldoende worden gevraagd, is naar onze meening een gevaarlijk werk en wij zijn het volkomen eens met hetgeen in een der Indische bladen wordt gezegd: dat namelijk de vraag naar tal van kleine nijverheids- en huisvlijt artikelen van zelf zal komen, als men door krachtigen steun en wijs beleid maar zorg draagt, dat de landbouw, *die toch zeker de hoofdbron van bestaan voor Java en Madoera moet blijven*, in betere conditie komt en de landbouwers niet alleen weder volop eten, maar ook nog eenig geld over hebben voor het aanschaffen van huiselijke benoodigdheden.

Wilden wij verder over ieder onderdeel van het zoo veelzijdige rapport ons oordeel geven dan zouden wij zeker eenige honderden bladzijden kunnen vol schrijven; het bevat stof genoeg om gedurende het gansche winterseizoen de voordracht-avonden te vullen van de vier hier in den Haag bestaande Vereenigingen, die zich met Indische belangen bezighouden. Wij zullen daarom liever den invloed afwachten, dien het zal uitoefenen op de eerlang in behandeling komende jaarlijksche begrooting voor Ned.-Indië in 1905; dan zal hetgeen wij daaromtrent meenen te moeten opmerken voor onze lezers van meer belang zijn.

Enkele malen wordt in het rapport ook „Boeatan" genoemd, doch ten onrechte als eene opzichzelfstaande Vereeniging, terwijl het toch eene Naaml. Vennootschap is, die wel haar eigen financieel beheer heeft, doch overigens een deel uitmaakt van de Vereeniging „Oost en West."

Onder de bijlagen, die bij het rapport behooren, komt op blz. 256 en volgende ook een aan den Directeur van O. E. en N. gericht advies voor van onze vroegere afdeeling, thans «de Indische Vereeniging Oost en West». Deze is echter hare moeder geheel vergeten en bij hetgeen zij aanraadt, als noodig om in Indië op de hoogte te komen van hetgeen Europa en Amerika zouden kunnen gebruiken van het door Ned.-Oost-Indië geproduceerde, ziet zij volkomen over het hoofd, dat er hier te lande eene Vereeniging «Oost en West» en een «Boeatan» bestaan, die reeds sedert eenige jaren datgene verrichten, waartoe volgens haren raad een ruim bezoldigd agent in Nederland zou moeten worden aangesteld.

Met instemming lazen wij echter haar voorstel om te Batavia (Weltevreden) bij de permanente tentoonstelling van Kunstnijverheid er ook eene

van gewone nijverheidsartikelen te voegen, met den titel van Handelsmuseum Voor Boeatan kan dit eene goede gelegenheid worden tot het inrichten van hare, reeds bij de oprichting van «Oost en West» beraamde, ook zeker, hier in den Haag, zeer nuttige monsterkamer.

Week-Overzicht.

„Gevolg gevende aan het voornemen, uitgesproken bij de behandeling van de begrooting van Ned.-Indië voor het loopende jaar, heeft de minister van koloniën aan deskundigen verzocht hem voor te lichten omtrent den economischen toestand der bevolking van Java en Madoera, omtrent den financieelen toestand van Ned.-Indië en omtrent de middelen welke tot verhooging van het economisch peil der bevolking zouden leiden.

Naar aanleiding daarvan ontving de minister de volgende adviezen:

1. Overzicht van den economischen toestand der inlandsche bevolking van Java en Madoera, samengesteld onder leiding van en door mr. C. Th. van Deventer;

2. De Financiën van Ned.-Indië, door dr. E. B. Kielstra;

3. Beschouwingen en voorstellen met betrekking tot de verbetering van den economischen toestand der inlandsche bevolking van Java en Madoera, door mr. D. Fock."

Van deze verhandelingen heeft de minister ten behoeve van de leden der Kamer en van haar boekerij de noodige exemplaren aan de Kamer toegezonden.

Voor wie de hiervoren genoemde adviseurs van den minister van koloniën in hunne werken en woorden heeft gevolgd, kan het niet twijfelachtig zijn, in welken geest hun advies werd gesteld.

Bedoelde verhandelingen zullen als het ware eene trilogie vormen waarin de Eereschuld en hare gevolgen, de financieele consequentiën voor het moederland, en de maatregelen om hare gevolgen voor Indië op te heffen, ten tooneele worden gevoerd.

Dat de minister wat de financiëele consequentiën voor het moederland aangaat, te rade ging bij den, hoezeer bij uitstek deskundigen, onzes inziens evenwel veel te optimistischen voorlichter op koloniaal gebied van het *Alg. Hbl.*, achten wij 'n bedenkelijk teeken.

Wanneer men 'n zaak flink wil aanpakken, is zeker een goede dosis optimisme verkieslijker dan 'n voortdurend gezemel van: „We komen 'r toch niet." Maar hoofdvereischte is, dat men zich niet door zijn optimisme laat verblinden en op die wijze de taak zich gemakkelijker voorstelt, dan zij in werkelijkheid is. En aan die fout gaan zeker 't *Handelsblad* mank en zijn voorlichter, die nu ook de regeering van advies moest dienen.

Nog in zijn nummer van den 10en dezer schreef genoemd blad het volgende:

„Voor de residents-benoemingen geen ancienniteitsstelsel meer, maar zeer zorgvuldige keuze uit de assistent-residenten, bij wie het „heilig vuur" nog niet is uitgedoofd en op wie de Regeering zich onder alle omstandigheden gerust kan verlaten.

Het zou nog de vraag zijn, of men daarmede Indië in het algemeen niet nog grooter dienst bewees dan met financieele hulp van het moederland.

Met geld kan men veel doen, maar lang niet alles.

Voor een knaap die in de wereld vooruit moet komen, is het bezit van verstandige ouders meer waard dan dat van rijke, maar onverstandige. En zoo hangt ten slotte de ontwikkeling der welvaart in een gewest ook in de allereerste plaats af van het gehalte der personen welke die ontwikkeling moeten leiden."

De cursiveering in het citaat is van ons. Hoezeer blijkt toch uit die zinsnede en het daarop volgend beeld van den knaap, die in de wereld vooruit moet, hoe gemakkelijk 't blad heenstapt over de oorzaken, waarom de knaap in quaestie, Indië nog vooruit moet worden geholpen.

We hebben, om bij dezelfde beeldspraak te blijven, geen gezonden jongen voor ons, maar een door zijne ouders langen tijd verwaarloosd, anemisch kind, waarvoor ze ten slotte wat meer beginnen te gevoelen. Laat ze nu de beste geneesheeren, in casu de beste ambtenaren er bij halen, zonder degelijke voeding brengen ze van den stumperd niets terecht.

En die voeding is 't geld, dat zij tientallen van jaren aan hun kind hebben onthouden, om er zich zelven van vet te mesten.

Zoo is de toestand van het oogenblik, waarin dus geen sprake kan zijn om alleen van 's jongskens eigen erfdeel, goede geneesheeren te bekostigen, maar ook zijn krachten te hergeven, door de verwaarloosde opvoeding te loor gegaan.

Het bestuur der Vereeniging van Ridders der Militaire Willemsorde beneden den rang van officier heeft zich tot Hare Majesteit de Koningin gewend met een request, inhoudende het verzoek om herziening der bepalingen, op de aan die orde verbonden toelagen.

De verlangde herziening komt in het kort hierop neer, dat aan niet-actief dienende ridders, onverschillig welken graad zij bij de vloot of in het leger bekleedden, eene uniforme toelage ad f 200 zou worden toegekend, waar tegenover op de ridder-soldijen der actief dienende onderofficieren en minderen eene vermindering zou kunnen worden toegepast.

Uit de Pers. De Marconi Wireless in Indië *Alg. Hbl* van 6 dezer: *Utrechtsch Dbl.* Emigratie naar Nederlandsch-Indië *Telegraaf* van 10 dezer. Het hollandsch-koloniale stelsel, idem. Kunst in Indië. *Telegraaf* van 7 en 10 dezer.

Het *Alg. Hbl.* deelde in zijn nummer van den 6en dezer het volgende mede:

„Wij vernemen dat onlangs na een bespreking met Gouv.-Gen. v. Heutsz aan een syndicaat, aan welks hoofd een tweetal Nederlanders staat, concessie zal worden verleend tot het exploiteeren van het draadlooze telegrafiesysteem Marconi in Nederlandsch Indië."

Het blad schrijft met verwondering te hebben vernomen dat een tak van dienst als de telegrafie in Indië niet meer geheel onder het beheer van den Staat zal zijn. Hoewel geen voorstanders van Staats- of gemeentelijke exploitatie in alle vormen meenen wij dat de telegrafie toch in den regel in handen van den Staat moet zijn.

Het wil zich niet in den strijd mengen, welk stelsel van draadlooze telegrafie het beste is, doch teekent aan, dat de prijs van de Marconi-toestellen met de daaraan verbonden „royalty" ongeveer tweemaal zoo hoog is, als die van de Telefunken.

Het vervolgt dan:

„Misschien heeft die prijs invloed gehad op de beslissing van de regeering om de exploitatie niet in eigen handen te nemen. Doch één ding is zeker: tenzij het syndicaat zeer slechte zaken maakt en dus de toekomstige aandeelhouders de kosten moeten dragen, zal de Nederlandsche (indische, niet waar *Handelsblad?*) regeering zelve het gelag op den duur moeten betalen. Want de voornaamste — in enkele gevallen, misschien de eenige — gebruiker van de draadlooze telegraaftoestellen, zal de regeering zijn.

Wij kunnen slechts hopen, dat het contract met het syndicaat zoodanig gesteld zal zijn, of is, dat het onmogelijk zij, dat eventueel de draadlooze toestellen in handen van vreemdelingen komen of dat de overneming door onze regeering slechts tegen een buitensporigen prijs kan geschieden".

Het *Utrechtsch Dagblad*, met zijn pan-germaansche tendenzen, die bevrediging zullen vinden in den duitsch-nederlandschen kabel Menado-Goeam-Sjanghai, is niet al te best over deze beslissing te spreken en ziet onze vrijmaking van de engelsche kabels, met de wet van 1902 beoogd, weêr geheel ongedaan gemaakt, terwijl het onzes inziens, terecht opmerkt, dat de telegrafie in het belang van het land en van de defensie in handen van den Staat behoort te blijven,

In de *Telegraaf* van den 10en dezer wordt melding gemaakt van een request van een, in patria tijdelijk vertoevend nederlandsch-indische ingezetene aan Hare Majesteit de Koningin gericht request, waarin na de noodige toelichting het volgende wordt verzocht:

1e Door het garandeeren van eene rente van 5% gedurende 30 jaren aan eene op te richten emigratie-maatschappij van 1 millioen gulden kapitaal en ten doel hebbende de beoefening van veeteelt door Nederlandsche en Vlaamsche gezinnen, facultatief met indo-europ. weeskinderen als pensionnaires, op Sumatra, — op dit eiland, ten einde het Europeesche element zoo weinig mogelijk onder den invloed der Oostersche meerderheid en economie te brengen,— waardoor het acclimatisatie of detererartie en regeneratie-proces dezer Europeanen en afstammelingen daarvan, op vaderlandschen en economischen grondslag mogelijk is; terwijl de beoefening van den landbouw alsdan van zelf komt, evenals, bij welslagen, de oprichting van meedere dergelijke maatschappijen.

2e Door het op individueel verzoek in de 1e legerreserve brengen van goed oppassende en daartoe geschikte europeesche militairen (onderofficieren enz.), na voldoende geoefendheid als soldaat of graadbekleeder, binnen 2 jaren effectieven dienst (bij langer kazerneering wordt de bekwaamheid van burger-werkman grootendeels verloren); met behoud hunner respectieve landinkomsten, tot hun dienstverband is geeindigd en hen daarna weder in de gelederen op te nemen of vergunning te verleenen in Indië te blijven en bij de 2e reserve over te gaan, ter benutting bij de verdediging der koloniën

3e Door het op individueel verzoek met gedeeltelijk of tijdelijk pensioen bij de legerreserve brengen van officieren en ambtenaren, die e. q, binnen vijfjaren in hunne oude positie kunnen terugkeeren (men kan een zeer geoefend officier of ambtenaar zijn, zonder te slagen in de zoozeer gecompliceerde burgermaatschappij).

4e. Door het in het leven roepen van Europeesche wijken en het streng daarin weren van Oosterlingen; dienstboden kunnen hun nachtverblijf gemakkelijk elders vinden.

5e. Door het heffen eener betrekkelijk hooge belasting op het houden van inlandsche dienstboden, de luxe in dezen te matigen, waardoor de Europeesche vrouw zich minder vervele en gezonder blijve.

In hetzelfde nummer van de *Telegraaf* wordt aan het nummer van den 1en dezer van het te Kairo verschijnend islamitisch weekblad *Arafate* een hoogst ongunstig oordeel over het hollandsche koloniale stelsel ontleend.

Het blad teekent daarbij het volgende aan:

„Niets is gemakkelijker dan uit te bazuinen, dat bovenstaand artikel is ingegeven door fanatieke Mohamedanen, en den heeren Islamieten uit te duiden, dat zij zèlf in de praktijk van het voeren van heerschappij er al heel rare stelsels plegen toe te passen. Maar dat is het eieren eten niet. Moeilijker is het, te erkennen, dat de schrijver in menig opzicht spijkers met koppen slaat.

Het is een veeg teeken, dat ons van andere dan de Christelijke zijde op onze fouten in de koloniale politiek wordt gewezen. Aangezien het Mahomedanisme in alle oostersche landen met een niet te onderschatten kracht werkzaam is, ligt het onzes inziens voor de hand, dat de algemeene bewustwording van de moreele tekorten van ons koloniaal regeeringsbeleid zich onder de inboorlingen in Nederlandsch-Indië eerder zal openbaren dan het meerendeel onzer veronderstelt. En al gelooven wij niet, dat de Nederlandsch-Indische inboorlingen even on-Hollandsch gezind zijn als de fanatieke hadji in Batavia, die eenmaal de merkwaardige woorden uitte: „Als wij, Islamieten, allen eendrachtiglijk op den grond spuwden, zouden alle kafirs, Hollanders, in die zee verdrinken!" — toch zijn er teekenen genoeg, die op de noodzakelijkheid wijzen, dat onze volksvertegenwoordiging voortaan meer rekening houde met de stemmen, die ons uit der inboorlingen mond bereiken."

Henri Borel zet in de *Telegraaf* van den 7en en 10en dezer zijne beschouwingen over de kunst in Indië voort. We ontleenen daaraan o. a. dat de schrijver niet al te optimistisch gestemd is, wat het succes aangaat, door het Brondgeest-ensemble te behalen. Wij verwijzen overigens de vele belangstellenden in dit onderwep naar de aangehaalde nummers van genoemd blad. Willicht dat wij ter anderer plaatse nog eens hierop terugkomen.

Vooreerst geen Tram- of Spoorwegen maar Renard-Treinen in Zuid-Sumatra.

Het rapport betreffende een terrein-verkenning, noodig tot het opmaken van een algemeen spoor- en tramwegplan in Zuid-Sumatra, eindigt met de conclusie:

„Zonder spoorwegen in Zuid-Sumatra geen kolonisatie en zonder kolonisatie geen spoorwegen".

Om aan deze uitspraak de noodige kracht bij te zetten, wordt gewezen op het feit dat tijdens den aanleg van de spoorwegen tusschen Banjer en Maos, in het Zuiden van Banjoemas, en tusschen Djember en Banjoewangi, inlanders, die oorspronkelijk bij den aanleg van die spoorwegen werkzaam waren, zich van lieverlede nedergezet hebben in de bosschen aan weerszijden van den spoorweg en bezig zijn het oerwoud te veranderen in sawah-velden, terwijl als tegenstelling wordt aangehaald dat de indertijd in het schaarsch bevolkte zuidelijk gedeelte der Preanger-Regentschappen van bestuurswege bevorderde kolonisatie uit de Kadoe en Bagelen slechts weinig beduidende resultaten heeft opgeleverd.

De gunstige resultaten met de eerst bedoelde wijze van emigratie verkregen, mogen stellig als bewijs gelden dat verbetering van verkeerswegen tot kolonisatie uitlokt naar streken, die overigens ook de geschiktheid daarvoor bezitten, hoewel niet uit het oog mag worden verloren, dat onderwerpelijk tot de verkregen goede uitkomsten veel zal hebben bijgedragen het hulpvaardig optreden van het spoorwegpersoneel, dat met raad en hulp tegemoet kwam, waar dit noodig bleek bij het bouwen door de kolonisten van hunne woningen of bij het uitzoeken der voor nederzetting geschikte gronden. (Zie bl. 78 van het rapport.) Op dit laatste zij de aandacht gevestigd van hen die geroepen worden aan emigratie mede te werken.

Wil men van de opgedane ondervinding gebruik maken, door aan den eenen kant Java te ontlasten van een deel zijner overbevolking en aan den anderen kant de natuurlijke bronnen van Zuid-Sumatra tot ontwikkeling en het land tot productiviteit te brengen, dan dient dus als onafwijsbaren eisch gesteld te worden, dat de toevoer van Javaansche arbeidskrachten en de vestiging van eene arbeidzame bevolking op groote schaal, daar waarheen geemigreerd wordt, gepaard ga met eene duurzame verbetering der verkeerswegen.

Moet onder deze verbetering echter in de eerste plaats aan spoorwegaanleg worden gedacht, zoo als het rapport dit te verstaan geeft? Dit is aan rechtmatigen twijfel onderhevig.

Dat de inlander, die eenmaal gewend is bij den aanleg van Staatsspoorwegen te werken, graag dien aanleg volgt en van zelf komt opdagen, als hij hoort dat nieuwe lijnen in uitvoering zijn, waar voor hem gelegenheid bestaat geld te verdienen, wordt gaarne aangenomen; doch deze lust wordt in de eerste plaats gekweekt door den wegaanleg in betaalden arbeid en zal het den Javaan wel onverschillig zijn, of die weg gewonen weg blijft dan wel spoorweg wordt.

Toch mag daarbij weer niet uit het oog verloren worden dat de lust om de lieden in de streek te doen blijven, waarheen zij getrokken zijn om geld te verdienen, stellig zal worden bevorderd door een verkeersmiddel, dat hen goedkoop en snel in de gelegenheid stelt zich het benoodigde aan te schaffen en desverlangd weer voor eenigen tijd naar hun vaderland terug te gaan. En dit zal wel een der voornaamste redenen zijn waarom spoorwegaanleg als aanlokkelijker wordt voorgesteld. Daartegenover staat intusschen:

dat de aanbevolen spoorwegverbinding van Telok Betong naar Benkoelen en Palembang, over Moeara Enim en Tebing Tinggie, met verschillende kleine zijtakken, op 94.5 millioen wordt begroot en in verband met deze hooge kosten 21 jaren noodig heeft om geheel tot stand te komen;

dat de zeer primitieve economische toestand, waarin Zuid-Sumatra verkeert, maakt dat het spoorwegverkeer jaren lang den Staat op aanzienlijke, zij het ook van lieverlede verminderde tekorten zal komen te staan en dus de aanleg uit een oogpunt van rentabiliteit verre van gewettigd is.

Zoodanige vooruitzichten moedigen den economist niet aan om in te gaan op het aanbevolen denkbeeld. En niet geheel te onpas is dan ook de in verband hiermede door „Indicus" in de April-aflevering, van het Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in N. I. gestelde vraag of eene emigratie op groote schaal naar de Buitenbezittingen, bij de weinige behoefte, die de Inlander aan spoorwegverkeer heeft, niet evengoed zonder spoorweg aanleg zou kunnen plaats hebben naar streken, die van goede land- en waterwegen voorzien zijn. Er schuilt zelfs humor in zijne opmerking dat, zou al het stoute plan van den spoorweg aanleg in Zuid Sumatra, ook buiten de spoorwegmannen, menig voorstander gevonden hebben, wanneer wij nog in de tijden der batig sloten verkeerden, in de tegenwoordige omstandigheden ongetwijfeld meer gevoeld wordt voor eene emigratie zonder spoorwegaanleg, als door den Assistent Heyting is voorgesteld, naar een door hem daarvoor zeer geschikt geacht *van goede land- en waterwegen voorzien* terrein ter Sumatra's Westkust, tusschen Tikoe Sassak.

Tegen deze redeneering valt echter ook weer wat in te brengen.

Eerstens kan om de hierboven vermelde redenen niet worden toegegeven dat de inlander, vooral de emigrant, geen behoefte heeft aan spoorwegen. Ware dat het geval, dan zouden immers de tram- en spoorwegen op Java minder loonend zijn.

Maar bepaald eene dwaling acht ik de bewering, dat er tusschen Tikoe en Sassak terrein is, *voorzien van goede land- en waterwegen.* Geen van beide aan zee gelegen plaatsen, noch het tusschen beide gelegen Mandiangien, is van de zeezijde gemakkelijk te bereiken. Zij die, even als ik, de zware branding gezien hebben op de geheele kuststreek, waar die plaatsen liggen, zullen dit erkennen. Een landing van emigranten met vrouwen en kinderen, hoewel in Tikoe misschien nog wel het best te doen, komt mij toch gevaarlijk voor. Zelfs te Priaman zou ik die niet durven aanbevelen. Naar mijne meening kan die nergens anders geschieden dan te Padang, van waar de emigranten langs goede wegen, gedeeltelijk zelfs per spoor, naar Tikoe kunnen gaan. Een landweg van hier naar Mandiangien langs het strand bestaat niet. Wel kan men de strandlijn volgen en vindt men hier en daar nog sporen van een vroeger bestaan hebbenden weg, doch, tenzij na 1898 deze weg weer vernieuwd mocht zijn, kan hij dien naam niet meer dragen. De Massang, die bij Madiangien uitwatert en daar telkens haar bed verlegt, moet met kleine vaartuigjes worden overgetrokken. De weg van daar naar Sassak heb ik te paard afgelegd; karren ziet men daar niet. Van Sassak loopt een karrenweg naar Taloe, waarlangs de koffie uit de Ophir Districten vervoerd wordt en die voor karren bruikbaar is, hoewel de rivierovergangen uit bamboe vlotten bestaan. Aan verbetering van dezen weg is in de laatste jaren veel gedaan.

De keus tusschen een landverhuizing naar de Lampongs, Palembang, zelfs Benkoelen of naar de Tikoe-Sassak streek, moet m.i. dan ook beslist ten gunste van eerst gemelde landen vallen, hoewel de eene landverhuizing de andere niet behoeft uit te sluiten.

Het transport der landverhuizers naar Padang en verder, zal veel meer kosten.

Emigratie moet alzoo nòch naar Zuid- nòch naar West-Sumatra geschieden, omdat er goede wegen zijn, maar omdat ze er niet zijn, dus om ze er te maken en daarna het land door landbouw en andere nijverheid tot ontwikkeling te brengen.

Nu bestaan in Zuid-Sumatra wel een viertal waterwegen, die een vrij goedkoop, hoewel traag verkeer toelaten, te weten: in Palembang, de Moesie, Lematang, Ogan, en Kommering, en in de Lampongs de Toelang Bawang, de bestaande landwegen zijn echter zeer slecht. De eenige rivier van beteekenis in Bengkoelen, de Katahoen is zoo moeielijk bevaarbaar dat de transportprijzen die, wat de landwegen betreft varieeren van f 0.30 tot f 1.31 per ton kilometer op de Katahoen 56 cent per T. K. bedragen.—

Deze onhoudbare toestand is daaraan toe te schrijven, dat de bestaande landwegen door de uiterst schaarsche bevolking niet in behoorlijken staat kunnen worden gehouden, laat staan gebracht. Men doet wat men kan, doch hoe meer men duurzaam verbetert, hoe grooter het jaarlijks onderhoud wordt. Zonder aanvoer van werkkrachten van buiten, kan in dezen toestand geen verbetering komen.

Kolonisatie is dus hier het aangewezen middel. — Door de kolonisten aan den weg te laten werken, stelt men ze in de gelegenheid zich daarlangs te vestigen. Volgens het rapport zal echter wegverbetering in vrijen arbeid veel kosten en slechts eene geringe verlaging van den vervoerprijs ten gevolge hebben, aangezien trekvee er schaarsch en duur, en de loonstandaard er eveneens hoog is.

Het is van veel belang bij deze bewering een oogenblik stil te staan en na te gaan of er buiten de tram- en spoorwegen geen vervoermiddel bestaat dat aan het tweeledig desideratum: goedkoop en snel vervoer kan voldoen, want daarmede zal tevens de voornaamste reden, waarom spoor en tram verkeer wordt aangeprezen komen te vervallen.

II.

Uit de mededeelingen in het rapport (bl. 6) dat uitgebreide opmetingen noodig zijn om behoorlijke tracés te bepalen, ten einde de onoordeelkundig aangelegde wegen naar deze tracés te verleggen, moet niet worden afgeleid dat de bestaande wegen allen onoordeelkundig aangelegd werden, doch alleen dat daarin, vooral in het bergterrein, stukken voorkomen, welke door omlegging verbeterd kunnen worden. Het beweerde schijnt dan ook meer speciaal betrekking te hebben op de Residentie Palembang. Dit blijkt uit bl. 5 van het rapport waar van de landwegen, in die Residentie, wordt gezegd „dat zij in het bergland niet altijd rationeel zijn aangelegd, en noodelooze klimmingen en dalingen met steile hellingen een ongewenschte verhooging van vrachtprijzen veroorzaken", hetgeen op bl. 16 nader verklaard wordt. De wegen in de Lampongs en Benkoelen vorderen hoofdzakelijk verharding en hier en daar omlegging, waarmede op enkele plaatsen reeds een aanvang is gemaakt.

Hoewel in dit rapport verder wordt aanbevolen om de bedoelde verleggingen in betaalde diensten te doen plaats hebben, wegens gebrek aan voldoende Heerendienstplichtigen, wordt er wel in beweerd dat die daarvoor noodige opmetingen en die betaalde diensten hooge kosten met zich voeren, doch een kostenberekening is achterwege gelaten. Men is daardoor onwillekeurig geneigd zich de vraag te stellen of in het rapport de meening wordt voorgestaan dat, wanneer spoor- of tramwegen worden aangelegd, verbetering van het bestaande wegennet, ten behoeve van voetgangers, rijtuigen en ruiters achterwege kan blijven.

Is dit werkelijk de bedoeling, dan dient deze meening te worden weerlegd. Heeft men ooit in een land, waar spoor- of tramwegen zijn aangelegd, daarom den aanleg van nieuwe of het onderhoud van bestaande wegen gestaakt? Het tegendeel is veeleer waar. Voordat de spoorweg Padang—Emmahaven bestond, werd de behoefte aan een rijweg tusschen die twee plaatsen niet gevoeld. Nauwelijks werd met den spoorwegaanleg een begin gemaakt of die behoefte begon zich te openbaren en werd van lieverlede zoo dringend, dat het bestuur heeft moeten besluiten een grooten rijweg aan te leggen van Padang naar Emmahaven en een kostbare brug te bouwen over de Padangrivier, welke vóór dien slechts doorwaad of met kleine bootjes en vlotten overgestoken werd. Spoorwegen en tramwegen ontslaan Regeering en Bestuur alzoo niet van de verplichting om voor het bestaan van goede landwegen voor voetgangers en voertuigen te zorgen, zelfs niet wanneer zoodanige zorg hooge kosten zouden medebrengen. Deze wegen zijn voor de ontwikkeling van Zuid-Sumatra, grondontginning en emigratie onmisbaar. En hoe hoog de kosten van verbetering der bestaande wegen ook moge wezen, aan deze verplichting kan en mag de regeering, om der wille der ontwikkeling van Zuid-Sumatra, zich niet onttrekken, zelfs al ging men dadelijk tot spoor- en tramwegen over.

Nu dit laatste om financieele reden moet worden uitgesteld, blijft te onderzoeken over, op welke wijze de bestaande wegen en voetpaden van Sumatra in den kortsten tijd in rijwegen kunnen worden veranderd.

Het rapport stelt voor de emigratie in de allereerste plaats te leiden naar de streek tusschen Telok Betong en Moeara Enim, waar het aan de westzijde gelegen bergland de uit bergstreken afkomstige Javanen wel tot zich zal trekken, en de aan de oostzijde gelegen uitgebreide vlakten, bij uitnemendheid geschikt worden geacht voor den rijstbouw. In de tweede plaats zou komen de streek tusschen Bengkoelen en Kepahiang, terwijl in de derde plaats die tusschen Kepahiang en Tebing Tinggi aan emigratie dienstbaar kan worden gemaakt, omdat tusschen Tebing Tinggi en Kepahiang en tusschen Kepatriang en Moeara Lintang zoomede in de richting naar Moeara Bliti en Tandjong het land zich eveneens tot kolonisatie leent.

De emigranten zouden dus van Gouvernementswege moeten worden overgevoerd naar Telok Betong, Benkoelen, Tebing Tinggi en Moeara Enim. Van daaruit zouden zij zich geheel op de wijze als in het rapport wordt voorgesteld, in kleine kolonies van ongeveer families langs de bestaande wegen kunnen nederzetten en dadelijk kunnen beginnen deze op behoorlijke breedte te brengen en daarna te verharden. Natuurlijk dat waar, vooral in het Palembangsche, omlegging van weggedeelten noodig blijkt, dááraan wordt gewerkt in plaats van aan verbetering van het thans gebruikte stuk. De vestiging der kolonisten behoort slechts langs die gedeelten van de wegen te geschieden waar deze door schaarsch- of onbevolkte streken gaan. Toch zal men alleen hen en niet ook de inheemsche bevolking voor de wegverbetering moeten bestemmen, omdat deze tegen dagloon geschiedt, dat betaald wordt om de emigranten in de gelegenheid te stellen dadelijk bij aankomst aan den kost te komen.

Worden tevens nog, voordat de emigratie een aanvang neemt, alle in de te verbeteren wegen gelegen bruggen en duikers, die nog niet uit duurzame materialen zijn opgetrokken vernieuwd en zijn deze gereed tegen dat de emigratie begint, dan kan het gevaar dat aanvoer van levensmiddelen bezwarend zal wezen door de hooge transportkosten worden ondervangen door van een snel en goedkoop vervoermiddel te laten gebruik te maken dat niet tot de spoor- en tramwegen behoort.

In den Renard-trein kan men dit middel vinden. Hij zal de spoor- en tramwegen gedurende de eerste tientalen van jaren moeten vervangen. Eerst wanneer het verkeer zoo in omvang zal zijn toegenomen, dat een vervoer per spoor en tram loonend belooft te zijn, kan daaraan worden gedacht.

III

Wat Renard-treinen zijn valt niet met een enkel woord te verklaren. Ik zal dan ook niet trachten er hier meer dan een oppervlakkig beeld van te geven.

De kenmerkende eigenschap van dezen trein, die bestemd is om over de gewone wegen zonder rails te rijden, is, dat hij een doorgaand drijfvermogen bezit; d. w. z. dat de kracht noodig om den trein in beweging te brengen, middels samenkoppeling van stangen, over alle wagens verdeeld wordt, waardoor elk dezer zich zelf voortbeweegt. De automobiel, van waar de kracht uitgaat en waarop zich de chauffeur bevindt, die den trein in beweging moet brengen, sturen en stil doen staan, doet dus hier geen dienst als trekwagen, maar als centrale, die de drijfkracht voortbrengt, noodig niet alleen voor zich zelf, maar ook voor de andere wagens, welke daardoor om zoo te zeggen „automobiel bij délégatie" worden. Hierdoor vervalt de noodzakelijkheid om de automobiel zoo zwaar te maken, dat hare adhaesie

den weerstand van al de andere wagens overtreft, wanneer deze worden voortgetrokken. De automobiel van den Renard-trein weegt dan ook niet zwaarder dan 1500 kilo, d. i. even zwaar als elk der 5 wagens, welke met haar den trein vormen en die ieder 2 ton goederen kunnen laden of 18 personen bergen.

Een ander voordeel van de doorgaande drijfkracht is dat de treinen met automobielen van 50 p. k. hellingen kunnen bestijgen van 10—12 %.

Maar nog een tweede belangrijke eigenschap heeft de bekende fransche Kolonel Renard aan zijn treinen weten te verzekeren. Daaraan wordt de naam gegeven van „le tournant correct", wat vertaald kan worden door de „nauwkeurige draai". Weer door een zeer vernuftig systeem van aankoppeling of verbinding in den geest van het Cardanus-gewricht, worden de wagens gedwongen het spoor van de automobiel of van den voorgaanden wagen te volgen. Dit geschiedt met het grootste gemak en de meeste nauwkeurigheid, zelfs bij de sterkste krommingen in den weg en met de langste treinen. Alle straten en wegen, hoe kronkelend en slingerend zij mogen wezen, kunnen alzoo door Renard-treinen worden begaan. Onwillekeurig denkt men hier aan een trein of tram op fictieve rails.

De voordeelen, die het gebruik van dezen trein aanbiedt, zijn niet gering.

1°. Is er slechts kapitaal noodig voor de aanschaffing van het rollend materieel en wordt het leggen van rails en het bouwen van zware kunstwerken uitgespaard, terwijl de weg volkomen geschikt blijft voor gewone transportmiddelen.

2°. Wanneer het vervoer met een Renard-trein in een bepaalde streek blijkt geen voordeelig bedrijf te zijn, belet niets hem ergens anders dienst te laten doen; wat bij spoor- en tramwegen schier onmogelijk is, gebonden als deze zijn door den ijzeren band aan de richting, die voor hen is aangewezen.

Hiertegenover staat dat het rollend materieel der Renard-treinen vooralsnog in verhouding duurder zal zijn dan dat van spoor- en tramwegen, omdat voor het patent moet betaald worden. De zooeven besproken bezuiniging op rails en kunstwerken verkregen, maken intusschen dat de exploitatiekosten niet zoo veel zullen stijgen, dat de tarieven voor personen- en goederenvervoer aanmerkelijk hooger zullen zijn dan op thans voor spoor- en tramvervoer zijn vastgesteld.

Zij, die bewezen dat spoorwegaanleg voor immigratie op Zuid-Sumatra noodzakelijk is, omdat zij den factor snelheid onmisbaar achten voor kolonisatie op groote afstanden van bereikbare centra, zullen moeten toegeven dat, nu over dien factor op veel goedkoopere wijze kan worden beschikt door verbetering en verlegging der bestaande wegen en het organiseeren daarop van een dienst met Renard treinen, aanleg van spoor- en tramwegen niet verantwoord is zoolang het massaal vervoer nog niet dien omvang bereikt heeft, dat die aanleg loonend beloofd te worden.

Voor den enkelen keer toch, dat een zeer snel vervoer verlangd wordt kan men met een of meer automobielen, waarachter een wagen is gekoppeld met snelheden rijden van 40 tot 60 kil. per uur; terwijl automobielen met 2 en 3 wagens achter zich, zich met snelheden van 30 tot 40 en met 4 en 5 wagens met snelheden van 15 tot 30 kil. per uur kunnen voortbewegen op vlak terrein. —

Uit het vorenstaande kan men in het algemeen de conclusie trekken, dat het gebruik van Renard-treinen de gelegenheid opent om daar, waar, tengevolge van slechte wegen primitieve vervoermiddelen en een hoogen loonstandaard, het transportwezen zeer veel te wenschen overlaat, daarin gewenschte veranderingen te brengen zonder daarvoor al te groote uitgaven noodzakelijk te maken. — Zij zijn de aangewezen voorloopers van spoortreinen en trams tot tijd en wijle het massaal vervoer dien omvang zal hebben bekomen, dat dit vervoer met die transportmiddelen noodzakelijk wordt en daardoor ook financieel voordeelig belooft te zijn.

Welke voordeelen kunnen voor Indië niet uit deze nog nieuwe uitvinding worden getrokken.

H. E. PRINS.

Oost-Indische berichten.

Voor de oofteelt. Aan *de Locomotief* ontleenen wij het bericht dat door den gouverneur-generaal bepaald is dat, behalve het door de vereeniging oofteelt te verstrekken plantmateriaal, bestaande uit vruchtboomen voor erven van pasanggrahans en andere gouvernements-gebouwen, ook andere planten ten behoeve der inlandsche bevolking te verspreiden, bij verzending met de staatsspoor als gouvernementsgoed vervoerd kunnen worden, mits dat plantenmateriaal is besteld door en geadresseerd aan een hoofd van gewestelijk of plaatselijk bestuur.

Vezel. De directeur van onderwijs heeft f 300 toegestaan, om te Probolinggo proeven te nemen met het aankweeken van een plant, waaruit men de vezelstof, die voor het maken van suikerzakken vereischt wordt, kan winnen. De keus is gevallen op de wadoeri- of badoeriplant, waarvan het zaad voorzien is van lange, witte zijdeachtige haarpluimen. Zie hier dan de vezelstof der toekomst, zegt het *Soer. Hbld.* De proef geschiedt onder persoonlijk toezicht van den assistent-resident van Probolinggo. De badoeri vindt men veel in het wild op bergachtige vlakken. Zij schijnt niet veel water noodig te hebben en gemakkelijk te teelen te zijn.

Inlanders als rechter. Dr. Snouck-Hurgronje heeft, volgens *het N. v. d. D. voor N. I.*, afwijzend geadviseerd op het denkbeeld, van inlanders opteleiden tot ambtenaren bij de rechterlijke macht.

De cholera. De directeur van O. E. en N. maakte bekend dat de cholera epidemisch voorkomt in de onderafdeeling Balangnipa. (Celebes).

Gorontalo. Bij wijze van tijdelijken maatregel is bepaald, dat de afdeeling Gorontalo van de residentie Menado, in plaats van in twee, wordt verdeeld in drie onderafdeelingen:

a. Gorontalo, bestaande uit de districten Kota, Telaga, Kabila, Tapa, Bone, Boalemo en Pagoeat, onder een controleur bij het binnenlandsch bestuur, bijgestaan door een aspirant-controleur, beiden met standplaats Gorontalo.

b. Limbotto, bestaande uit de districten Tibawa, Batoedoa en Pagoejaman, onder een controleur met standplaats Limbotto.

c. Soemalata, bestaande uit de districten Kwandang en Attinggola, onder een controleur met standplaats Soemalata.

Met buitendienststelling van den aspirant-controleur der afdeeling Limbotto, wordt ten behoeve van het bestuur der onderafdeeling Soemalata in dienst gesteld een controleur bij het binnenlandsch bestuur.

De Buitenbezittingen. Aan de mededeelingen nopens den gezondheidstoestand, de weersgesteldheid en den landbouw in de residentie's Benkoelen, Riouw en Onderhoorigheden en Menado over de maand April, ontleenen wij: dat ter hoofdplaats Tandjong Pinang nog steeds malaria voorkwam. Elders was de gezondheidstoestand in die afdeeling bevredigend.

Op de Anambas- en Natoena-eilanden heerschte in vrij hevige mate een ziekte, die veel overeenkomst vertoonde met beri beri en waaraan vele personen overleden zouden zijn. Van de ondernemingen kwamen vele zieke koelies in behandeling.

Met uitzondering van de kampong Batoe Idjal en de Boven Retihstreek heerschte rijstgebrek in de bovenstreken der afdeeling Indragiri; in de benedenstreken was echter voldoende rijst aanwezig.

In verschillende streken van de afdeelingen Menado, Tondano en Amoerang had de padi van veldmuizen te lijden, waardoor nog al schade werd aangericht.

Tweede gewassen werden hier en daar in Benkoelen voornamelijk voor eigen gebruik aangeplant. Voor de in de marga Ipoe, afd. Mokko Mokko, aan te leggen koffietuinen werden pl. m. 29000 zaden uitgeplant, terwijl in Seblat pl. m. 1780 peperranken werden geplant. In de afd. Seloema, Manna en Kauer had overal bijplanting van cultuurgewassen plaats. In laatstgenoemde afdeeling bleef men zich in 't bijzonder op de pepercultuur toeleggen, terwijl ook aan de klappercultuur eenige uitbreiding werd gegeven.

Weer iets nieuws. De legercommandant is gemachtigd twee subalterne officieren aan te wijzen, om tot ultimo Juni 1905, onder genot van een toelage van *f* 100 per maand ieder, als leeraren op te treden aan een te Batavia als proef op te richten cursus ter betere voorbereiding van officieren van gezondheid voor de uitoefening van den militairen geneeskundigen dienst te velde.

Een Chineesche begrafenis. De begrafenis van den majoor-titulair der Chineezen te Semarang Beh Biauw Tjoan is een zonderlinge gebeurtenis geweest, waarop de qualificatie »plechtigheid«, niet toepasselijk was. Beh Biauw Tjoan, is, naar westersche begrippen, alles behalve plechtig ten grave gebracht, maar wel onder een waarlijk algemeene belangstelling.

En toen de zware djati-houten kist, uit één stuk hout bewerkt, in den kuil werd nedergelaten, scheelde het weinig of tientallen belangstellenden, aan den rand van den kuil opeengepakt en van achteren opgestuwd, hadden den overleden majoor naar de onderwereld vergezeld.

De chineesche begrafenis heeft van 's morgens 7 tot 's middags 3 uur geduurd. De brandende zon, het gewoel en het gedrang deden menigeen ten slotte huiswaarts gaan, schier zoo »doodop« als Beh Biauw Tjoan zelf. Een der muziekcorpsen speelde den bekenden treurmarsch van Chopin, deze combinatie van Chopin, de gamelans en de Goliath, die in den onafzienbaren stoet werd voortgedragen, mag zeker potsierlijk worden genoemd.

Wat te zeggen van den stoet zelf? Men zag voorbij schuiven een eindelooze reeks van in kleurige zijde gekleede poppen op lange staken, een ontelbaar aantal blauwzijden baldakijnen, met chineesche opschriften beschilderd of bestikt, de in lijst gevatte bullen der benoeming van Biauw Tjoan tot ridder der orde van den Witten Olifant van Siam en tot ridder der oostenrijksche orde van Frans Joseph, eenige rijkversierde draagbaren met de toebereide spijzen voor het doodenmaal en de doodenbaar zelf, op een katafalk door 125 man gedragen en nog allerlei méér en last not least, een reuzenpop van bizar uiterlijk, min of meer gelijkend op den Goliath met de rollende oogen in het rijksmuseum, afkomstig uit het oude amsterdamsche doolhof. Fabelachtige verklaringen omtrent den rijkdom, die bij dit vertoon werden tentoongespreid, werden door de toeschouwers gretig aangehoord en grif geloofd. Men zeide dat de zijden kleeren van de geringste dier poppen meer dan 2000 gulden kostte en het vermogen van den overledene steeg binnen enkele minuten tijds in de schatting van het publiek van 27 tot 40 millioen gulden.

Onder de poort aan den voet van den heuvel dwarrelden loovertjes op de baar neder en aan de groeve zelf scheen een der voornaamste ceremoniën het verdrijven der kwade geesten uit den grafkuil, met welke taak twee half naakte, beschilderde, gewapende mannen waren belast. Tegen 11 uur, toen de kist in den kuil was nedergelaten, kwamen eenige autoriteiten, onder wie de resident, het graf bezichtigen. En des middags werden de kostbare poppen op de begraafplaats verbrand.

De geneeskundige dienst. Zooals vroeger reeds is medegedeeld, is door den directeur van O. E. en N. aan de regeering voorgesteld om den civiel geneeskundigen dienst van den militairen geneeskundigen af te scheiden en den eerstgenoemden dienst te brengen onder een hoofdinspecteur, aan wien dan een inspecteur en een adjunct-inspecteur zouden worden toegevoegd. Naar *de Java-Bode* thans verneemt, heeft de regeering, wat het eerste deel van dit voorstel aangaat, wegens de hooge kosten aan de verwezenlijking verbonden, afwijzend beschikt, doch daarbij te kennen gegeven dat zij een vermeerdering van het aantal inspecteurs in het belang van den dienst acht. In dezen geest is thans een voorstel door de indische regeering aan het opperbestuur gezonden, maar met 't oog op de omstandigheid dat de gelden, voor deze formatiewijziging, eerst op de begrooting voor 1906 zullen kunnen worden gebracht, terwijl een uitbreiding van het inspecteurspersoneel reeds dadelijk wordt noodig geacht, is aan den directeur van onderwijs tevens opgedragen om nu reeds naar daarvoor geschikte personen om te zien. Samarangs 1e stadsgeneesheer, Dr. W. Th. de Vogel, is daarvoor in aanmerking gebracht.

Verbetering bij de staatsspoorwegen. Gelijktijdig met de restauratierijtuigen zullen zeer vermoedelijk ook de postrijtuigen worden in dienst gesteld, zegt *de Soer. Ct.*

Gemengde compagniën. Bij het 5de, 12de en 14e bataljon zal een proef genomen worden met het gebruiken van gemengde compagniën. De compagniën van het 5de bataljon zullen bestaan uit 2 sectiën Europeanen en 2 sectiën inlanders: die der twee andere bataljans uit 1 sectie Europeanen en 3 sectiën inlanders, schrijft men in *de Java-Bode.*

Het nieuwe Landbouw-departement zal 1 Januari in werking treden; de heer A. A. Gobius, referendaris ter Alg. Secretarie, met September toegevoegd aan prof. dr. M. Treub, is bestemd om als secretaris op te treden.

De speelpacht. Het *Bat. Nbl.* noemt de afschaffing der speelpacht voor de hoofdplaats Mr. Cornelis (zie *Java-Ct.* 9 Augustus) een goede maatregel, die niet zal nalaten invloed ten goede uit te oefenen op de veiligheid in die afdeeling.

Behalve te Mr. Cornelis, is de pacht ook in Tangerang en te Buitenzorg afgeschaft. De openbare speelhuizen zijn daardoor vervallen; de Chineezen kunnen nu nog wel spelen, maar enkel op eene bijzondere vergunning. De deelneming der bevolking wordt echter tegengegaan en daarop komt het aan.

Zoo kan Staatsblad no. 322 een zegen worden voor de bevolking van Meester-Cornelis.

Djambi. Uit Batavia werd in de afgeloopen week aan het *Hbl.* geseind, dat Abdullah Joussouf, een Arabier, die beweerde turksch kolonel van den geneeskundigen dienst te zijn, in de kampong Petjinan, Djambi, waar hij vergaderd was met gewapende inlandsche hoofden, gevangen is genomen.

Excursie naar de Bataklanden. Aan de *N. R. Ct.* ontleenen wij het draadbericht dat den 5en September een excursie van 200 man uit Medan naar de onafhankelijke Bataklanden begint.

Welvaart-commissie. De resident van Pekalongan, H. E. Steinmetz, is, blijkens *de Deli. Ct.*, eervol ontslagen uit zijn betrekking en te Batavia geplaatst, belast met de centrale leiding van het onderzoek naar de oorzaken der mindere welvaart op Java en Madoera.

Raad van justitie te Medan. Blijkens hetzelfde blad werd aan *de Javabode* bericht, dat de minister genegen is gelden toetestaan voor de vestiging van een raad van justitie te Medan. Het grootste bezwaar echter is het gebrek aan rechterlijke ambtenaren in Indië. Het zal slechts dan mogelijk zijn in Medan een raad van justitie te scheppen, wanneer de raad te Makassar wordt opgeheven en de jurisdictie van dezen wordt overgebracht naar Soerabaja.

Ontwerp-Koelieordonnantie. De heer Hoetink is met zijn ontwerp-koelieordonnantie gereed gekomen en heeft het bij de regeering ingediend. In hoofdzaak, schrijft *de Deli Ct.*, komt het ontwerp overeen met de thans vigeerende ordonnantie. De grondslagen zijn dus niet veranderd, alleen is wijziging aangebracht op die plaatsen, waar door de ondervinding gebreken zijn gebleken.

De heer Hoetink heeft, door aan de principen der ordonnantie niet te tornen, het bewijs geleverd, een juister inzicht in de werkelijke verhoudingen en de eischen der practijk te bezitten dan zij, die alle gebreken en tekortkomingen wijten aan het systeem.

De wijzigingen zullen o. m. betreffen de loonregeling, de quaestie der huisvesting, de onzekerheid betreffende expiratie der contracten en de berekening van het taakwerk.

Arbeids-inspectie. De heer Hoetink zal nu weêr staan onder de onmiddellijke bevelen van den landvoogd en met dezen rechtstreeks correspondentie over ambtszaken voeren.

De aanstelling is eene tijdelijke, omdat de regeering geen bevoegdheid bezit een maatregel, die vrij belangrijke financiëele gevolgen heeft, vast te stellen, zonder goedkeuring van de Kamers. Het lijdt echter geen twijfel dat de tijdelijke maatregelen later tot een blijvenden zal bevestigd worden.

De inlandsche ambtenaren worden ellendig betaald. In het *weekoverzicht* der *Sem. Ct.* van 30 Juli jl. wordt de aandacht gevestigd op de geringe bezoldiging van den assistent-wedono, die, in tegenstelling met de wedono's, die van gouvernementswege een comfortabele woning krijgen in het district, waar zij geplaatst worden, zelf daarin moeten voorzien en zich dikwijls moeten behelpen met de ellendigste krotten, waarvoor nog huur betaald moet worden. Bovendien is het onderdistrict gewoonlijk van zoo'n uitgestrektheid, dat de assistent-wedono's minstens over twee paarden moeten kunnen beschikken om hun dessa's behoorlijk na te gaan.

Voor den aankoop en onderhoud van deze paarden wordt niets te goed gedaan. Dit alles moet hij zich uit *eigen* middelen aanschaffen.

Dat men dan vaak hoort van knoeieren en knevelarijen in dessa's, bedreven door assistent-wedono's, die ten einde raad hun toevlucht nemen tot welgestelde loerah's, die zij als een citroen uitpersen of bij Chineezen geducht in 't krijt komen, behoeft geen verwondering Het tractement is voldoende voor het werk dat zij presteeren, maar wat zij nog noodig hebben, is een goede woning en tegemoetkoming voor paarden fourage.

Verder voor landraadsleden geen actief dienende inlandsche ambtenaren, maar gepensionneerden, die op de hoofdplaats, wonen.

Dat zij, die de macht in handen hebben, toch begrijpen dat de inlandsche hoofden de personen zijn, die den inlander kennen, met hem omgaan, hem bestieren en allen invloed op hem uitoefenen.

Een asst. wedono met f 100 *wettige* inkomsten en f 300 *noodige* uitgaven, is geneigd het nadeelige saldo in zijn kas te verhalen op de bevolking.

De inlandsche ambtenaren worden ellendig betaald. Schrijver acht dit een politieke fout.

Indien een inlandsch hoofd uitstekend bezoldigd wordt, kan men ook hooge eischen stellen.

Inlandsche nijverheid. Van den directeur van O E. en N. ontvingen de verschillende indische dagbladen het rapport met bijlagen en de verslagen der vergaderingen, betreffende de maatregelen in het belang van de inlandsche nijverheid op Java en Madoera, in verband met de, door het moederland bij de begrooting voor 1905 voor dit doel beschikbaar te stellen fondsen. Dit rapport dat ter landsdrukkerij is verschenen, is 537 pagina's groot en vangt aan met een citaat van Shakespeare: »Say as you think and speak it from your soul".

West-Indische Berichten.

Suriname. De werkzaamheden aan den spoorweg schieten op en eerlang zal 't oogenblik zijn aangebroken, waarop de dienst op een gedeelte van de, in aanleg zijnde lijn kan worden aangevangen. Met het oog hierop is door den gouverneur een ontwerp-verordening tot regeling van de exploitatie der koloniale spoorwegen, waarmede de, door de kolonie zelve geexploiteerde worden bedoeld, aan de Koloniale Staten ingediend.

De bepalingen van het ontwerp komen in hoofdzaak overeen met de, hier te lande bestaande; doch is natuurlijk hiervan afgeweken voorzoover de toestanden in de kolonie, alsmede het feit, dat dáár de exploitatie van bestuurswege zal geschieden, dat noodzakelijk maakten.

Van de Tapanahony-expeditie onder leiding van den heer Franssen Herderschee werden te Paramaribo de eerste berichten uit het exploratiegebied ontvangen, welke in het *Gouv. Adv. Bl.* werden opgenomen. Daaruit blijkt dat de expeditie, den 5en Juli van Paramaribo vertrokken, den 23en d. a. v. Drietabbetje bereikte, de verblijfplaats van den Granman Oseisi, die, nadat hem het doel van den tocht was uiteengezet, der expeditie alle hulp toezegde. Deze, wier leden evenals de arbeiders in uitstekenden welstand mochten verheugen, zou den 29en Juli de reis vervolgen.

Wij ontleenen nog aan de mededeelingen van den heer Franssen, dat de bevolking in de buurt van Drietabbetje juist bezig was met het binnenhalen van den rijstoogst. Het achterland van Albina blijkt dus ook geschikt te wezen voor de teelt van dit voedingsgewas, wat van belang moet worden geacht op de, zeker nog niet opgegeven kolonisatie-plannen met Javanen, die echter voorzooverre ze nu reeds in Suriname aanwezig zijn, schijnen te willen demonstreeren, dat men nu niet al te groote verwachtingen in die richting behoort te koesteren. Diefstal en roof zijn schering en inslag onder de vertegenwoordigers van 't javaansche ras in de kolonie, die van Paramaribo en omstreken 'n soort Meester Cornelis schijnen te willen maken, zooals 't nog kort geleden in die indische afdeeling toeging.

Met de »Prins Willem IV" is weer 'n factuurtje Kromo's en Sarina's naar Nederland gedirigeerd, om van hier naar Java te worden teruggezonden; 136 menschen namen in het geheel *f* 1524 aan spaarpenningen meê. De dubbeltjes zijn huns inziens blijkbaar alleen in de wereld, om ze te laten rollen. Een maand te voren keerden 269 Britsch-Indiërs naar hun vaderland terug, w. o. 100 met een bedrag van *f* 27787 aan spaarduitjes, terwijl de sieraden, die het heele transport meenam, een totale waarde van *f* 6000 vertegenwoordigden.

De verdiensten der Javanen blijven dus nagenoeg geheel in de kolonie, dat zou dus 'n voordeeltje voor Suriname wezen, ware 't niet dat de wijze, waarop Kromo z'n geld stuk slaat, grootendeels aan elementen ten goede komt, niet dienstig aan de ontwikkeling van het land, terwijl man of vrouw, eenmaal berooid en wel, het vagebondeerend element versterken.

Enfin, laat ons het beste hopen. Wanneer de uitzending van 'n paar jonge, energieke inlandsche ambtenaren uit Java doorgaat, zal 't waarschijnlijk wel lukken om den javaanschen immigrant in Suriname, na afloop van zijn contracttijd tot 'n nuttig lid der surinaamsche maatschappij te maken.

't Gaat daar in die maatschappij, ook in hoogere kringen, niet altijd even vreedzaam toe, zooals blijkt uit het, den 17n Augustus ll. voor den kantonrechter te Paramaribo aangevangen beleedigingsproces, dat op aanklacht van notaris E. A. Cabell *tegen den directeur der koloniale spoorwegen*, jhr. J. C. van Reigersberg Versluys, werd ingesteld.

Het schijnt, op te maken uit het zittingsverslag van *Onze West*, dat laatstgenoemde, het opnemende voor boschnegers-leveranciers van hout aan den dienst der spoorwegen, zich heeft laten verleiden notaris C. langs telefonischen weg op, voor dezen minder aangename wijze te bejegenen, omdat genoemde notaris, op verzoek dier leveranciers, hunne kruismerken op de, in te dienen nota's had gecertificeerd, waarvoor bij de uitbetaling der quitanties, door 'n klerk van den notaris voor ieder der gecertificeerde handteekeningen *f* 2, *f* 1 voor den notaris en *f* 1 voor den tolk, was in ontvangst genomen.

Hierop was den notaris van wege het spoorweg-departement kennis gegeven, dat het cerficeeren van handteekeningen op quitantiën voor den dienst der spoorwegen voortaan niet meer noodig was, daar ook zonder dat de uitbetaling kon plaats vinden. De heer Versluys zou daar toen nog 'n woordje bijgevoegd en den notaris gevraagd hebben, of deze, het den boschnegers »afgenomen« geld, niet aan die luitjes zou terug geven.

Dit voorval had reeds den 9n Maart ll. plaats. De procureur-generaal had geen termen gevonden, om tot vervolging over te gaan, waarop de heer C. zich met zijne aanklacht tot 't hof van justitie wendde, met 't bekende gevolg.

De uitspraak in deze zaak werd op den 24n Augustus ll. bepaald.

Zonder ons aan 'n appreciatie van 't feit, zooals 't door *Onze West* werd meêgedeeld, te wagen, achten wij het te betreuren, dat juist de leider van den spoorweg-aanleg, wiens volle aandacht bij de belangrijke onderneming noodig is, in deze zaak is betrokken.

Hoogst aangenaam was 't ons aan de *Surinamer* het bericht te ontleenen, dat in het begin van deze maand de levering van surinaamsch hout voor eene proefneming bij de waterstaatswerken in Nederland in het openbaar zou worden aanbesteed. Wanneer men nu maar ginds weer niet 't onderste uit de kan wil hebben, en zich met 'n matige winst tevreden stelt om deze proefneming, ook wat aanmoediging der particuliere industrie betreft, mogelijk te maken.

Curaçao. Evenals in de zusterkolonie, Suriname, bereidde men zich op Curaçao voor om den verjaardag van Hare Majesteit de Koningin, op waardige wijze te vieren.

Werd onlangs de opmerking gemaakt, waarom op Curaçao toch geen Kamer van koophandel bestaat, aan de laatst ontvangen curaçaosche bladen ontleenen wij, dat bij gouvernementsbeschikking een zestal heeren werden aangezocht, zich in commissie te willen vereenigen, om den gouverneur te dienen van advies omtrent de wenschelijkheid al of niet der wederoprichting van een Kamer van koophandel.

Van harte wenscht de *Amigoe* dat hiertoe zal worden overgegaan, wijl het noodzakelijk van grooten invloed moet wezen op den handel, wanneer ervaren kooplieden het bestuur kunnen voorlichten en wijzen op de beste middelen om den handel te bevorderen.

Wij betwijfelen echter of zulk een lichaam zich bij den wensch van *Amigoe* en andere bladen zou aansluiten, in zake den wapenuitvoer. Genoemd blad hamert in zijn nummer van den 15en Augustus ll. weder op hetzelfde aanbeeld, naar aanleiding van de opmerking van de *Curacaosche Courant*, dat schorsing van het bedoeld verbod, slechten invloed op den toestand der kolonie zou kunnen uitoefenen.

Ounoodig te zeggen, na al wat we hierover schreven, dat we het met de *Curaçaosche* eens zijn. Dat met 'n blik op de toekomst *Amigoe*, *Wekker* en andere bladen zich toch afvragen, of het belang der kolonie al of niet medebrengt, om aan de ontwikkeling der nabijgelegen zuid-amerikaansche republieken hindernissen in den weg te leggen, afgescheiden nog van, wij herhalen, het uit 'n oogpunt van menschelijkheid zoowel als van 'n goede politiek afkeurenswaardige van een maatregel, die aan den goeden naam van Curaçao en dien van Nederland, aan de toekomst dier kolonie evenwel in de eerste plaats, vooral uit handelsoogpunt, afbreuk zou doen. Men zegge niet, 't geldt hier slechts 'n dreigement. Eerlijke politiek, eene van recht door zee, maakt geen gebruik van bedreigingen met maatregelen, die zij zelve verafschuwt. Terwijl men hier bovendien op zijn vingers kan narekenen, dat de bedreiging het gewenschte effect zou missen, en dus alleen, bij ten uitvoerlegging, van Willemstad 'n smokkelhaven zou maken, die 't bovendien in conflict zou brengen met de vele geïnteresseerden in de ontwikkeling der zuid-amerikaansche republieken.

Dat de curaçaosche pers dit moge inzien is de wensch van ons, die der kolonie 't beste toewenschen.

Het werk van J. van der Steur.

De Vereeniging »Oost en West« heeft het vorige jaar, toen de heer *Joh. van der Steur* in Nederland was, gedaan wat zij kon, om het goede werk, dat onder diens leiding en persoonlijke goede zorgen in Oost-Indië geschiedt, aan te bevelen.

Thans ontving zij het 7de jaarverslag der, door hem als directeur bestuurde, **„Vereeniging tot bevordering van Christelijk leven en onderling hulpbetoon"**, te *Magelang.*

Daaruit blijkt, dat de pogingen van den Directeur om, tijdens zijn tot herstel van gezondheid verplicht verblijf in Nederland, gelden in te zamelen voor zijnen arbeid, met gunstigen uitslag zijn bekroond en dat het hem o. a. mogelijk was om f 6678.66 te besteden voor een jongenshuis, dat thans te Magelang in aanbouw is.

Bij het einde van het jaar sloot hij echter met een saldo in kas van slechts f 943 en hij moest den vloer van zijn nieuw gebouw voor de jongens nog voltooien.

Ook hiervoor en nog voor meer nuttigs, zal het geld wel gevonden worden, vooral wanneer het zoo eenvoudig en pakkend gestelde jaarverslag door velen gelezen wordt.

In Indië vormen eenige ingezetenen van Magelang onder presidium van den Dirigeerend Off. van gezondheid, *W. J*,

ADVERTENTIËN.

Alle Hygienische Artikelen N.M.

zoowel voor Heeren als Dames, steeds, ook de nieuwste, in grootste sorteering voorhanden. Geill. prijscourant **10** cents. Geill. brochure **70** cents franco.

Fransche Breukbanden zonder Veer

nooit pijnlijk in het dragen en toch absoluut vertrouwbaar.

Aanbevolen door tal van Specialiteiten en Artsen **f 2.50** enkel, **f 5.**— dubbel.

„De nieuwe breukband" syst. Dr. DUPUIS te *Parijs*, zonder veer langs rug en heupen, reguleerbaar, knelling en schaving vermeden, prijs **f 5.**— dubbel **f 10.**

Naar buiten met **15** cents verhooging na ontv. van postw. of onder rembours.

„Sanitas", Weesperstraat 11, Amsterdam. Telef. Interc. 1976.

Voor elke afwijking van den normalen haargroei wende men zich om **kosteloos advies** tot den Hofkapper

Justman Jacob

Korte Poten 40, 's-Gravenhage.

TE HUUR:

het geheel nieuw gerestaureerd HUIS, **Prins Hendrikplein no. 9.**

Te bevragen Jacob van der Doesstraat **56.**

Uitstekend voor Indië!

Terstond ter OVERNAME een geheele of gedeeltelijke inventaris eener photogr. zaak bestaande uit: **Camera, Objectieven, enz. enz.** alles zoo goed als nieuw, en toebehoorende aan een vakphotograaf. Te zien **Koningsplein 8.**

P. Happel Jr.

CUISINIER.

v. Kinsbergenstraat 85d,

DEN HAAG.

Uitzending van Diners.

Koude en warme Schotels.

In het Restaurant van

Oost en West,

Laan van Meerdervoort 195,

zijn aanwezig of worden orders aangenomen op: al mijne **Spaansche, Portugeesche** en **Madeira-Wijnen,** diverse **Vermouth's, Frat. Cora, Champagnes, Cognacs, Rum** en **Dewar's Whiskies.**

Vraagt Prijscouranten.

Plaats 24.

C. L. DROSSAERS.

Fournisseurs de la Cour.

KOK & ZOON,

Tailleurs,

VEENESTRAAT 39,

La Haye.

Maison recommandée pour costumes „Genre Tailleur" pour Dames.

OUDE en INDISCHE BRILLANTEN

worden tegen marktprijs ingekocht door

H. BLOM,

in Goud, Zilver en Edelgesteenten,

Amsterdam, N. Heerengracht 9.

„Pension L. SMISSAERT"

Reinkenstraat 46,

'S-GRAVENHAGE.

Scheveningen.

Pension „HUIS-TER-DUIN",

SEINPOSTDUIN 54.

Door de hooge ligging in alle vertrekken prachtig uitzicht, zoowel aan de zee- als aan de landzijde. Badkamer en veel ander comfort aanwezig.

Ingericht tot seizoen- en doorloopend verblijf. ook voor hulp- of toezicht behoevenden. *Billijke prijzen.*

Aanbevelingen van HH. Geneeskundigen en Familiën voorhanden.

Eduard Pelger,

MAGAZIJN VAN

HEERENHOEDEN en PELTERIJEN

Prinsestraat 39,

's-GRAVENHAGE.

Zutphen.

Verwijzende naar de mededeeling, voorkomende in **Het Koloniaal Weekblad** van **19 November 1903,** vestigt het bestuur der Afd. ZUTPHEN e. o. van „OOST EN WEST" de aandacht op die plaats, als **bijzonder geschikt voor de opvoeding van kinderen,** zoo jongens als meisjes, die met dat doel naar Europa worden gezonden. Goed en goedkoop onderwijs, geschikte gelegenheid tot opname bij families. Desverlangd toezicht door het Afdeelingsbestuur, waarvan:

Generaal TH. J. A. VAN ZIJLL DE JONG,
Huize Baank bij Zutphen, *Voorzitter;*

A. WALLAND,
Rozenhoflaan te Zutphen, *Secretaris*

GIDS
VOOR
Repatriëerenden,

Gratis aanbieding van de Haagsche Uitgevers-Mij,

„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG"

Haagpoort 4.

Deze gids wordt in de onderstaande hôtels **gratis** aan de repatriëerenden aangeboden:

Hôtel des Indes, Batavia.
Grand Hôtel „Java" „
Hôtel „Ort" „
„ Du Pavillon, Samarang.
„ Ketabang-Genteng, Soerabaja.
„ Simpang, Soerabaja.
Oranje Hôtel, Padang.

Vraag prospectussen voor advertentiën.

EN GROS. **EN DETAIL.**

WIJNHANDEL

J. H. ZUIJDERDUIJN,

Beeklaan hoek **Daguerrestraat,**

Den Haag.

Port, Bordeau en Sherry,

zeer fijne Tafelwijn,

à f 0.55 per fl.

Instituut „De Oorsprong", te Baarn.

Opleiding voor den **Handel** voor **4e kl. H. B.-S.** en **3e kl. Gymnasium** en daarmede gelijkstaande **examens.**

Prospectus, examenresultaten en verdere inlichtingen worden gaarne toegezonden door den Directeur **W. MARIS.**

Onze beroemde Santal Parelen

genezen snel en zeker alle Nier- en Blaasaandoeningen, pijnlijke, moeielijke en bloederige urineloozing en **Geheime Ziekten,** zoowel nieuwe als verouderde bij mannen en vrouwen. Enorm gebruik. Ontelbare aanbevelingen. Prijs per flacon **f 1.20,** fr. p. p. **f 1.30. Uitsluitend** verkrijgbaar bij:

„Sanitas", Weesperstraat 11, Amsterdam. Telef. Interc. 1976.

's-Gravenhaagsche

Crediet-vereeniging en Depositokas

Den Haag. — Buitenhof 46.

Waarborgkapitaal en Reserve f 400.000.

Directie:

Mr. I. B. VAN BERCKEL. — J. L. DIETZ.

Commissiehandel in **Effecten** en **Coupons. Credieten** tegen persoonlijk of zakelijk onderpand. Verhuurt **Safes** in den brandvrijen kelder. Plaatst gelden à **deposito,** in **chèque-rekening,** in de **spaarkas.**

Correspondent van de **Ned. Ind. Escompto-Maatschappij.** Betaalt hare **Wissels** uit. Fourneert tegen zeer voordeelige koersen **Traites** op de belangrijke plaatsen in **Ned. Indië.**

Verstrekt alle gewenschte inlichtingen.

Kantoortijd 9—3 uur.

Complete Meubeleering

van HUIZEN tegen **aannemelijke conditiën.**

Adres A. MOJET, *van Brakelstraat* 68.

Pension Büchner.

Laan van Meerdervoort 198,

hoek PERPONCHERSTRAAT,

Den Haag.

Logies te verkrijgen

per maand, per week en per dag.

Volledige Badinrichting in huis.

AGUILAR'S

PORT-, SHERRY, MADEIRA en fijne TAFELWIJNEN,

zijn alom bekend.

Hoofdkantoor:

Heerengracht 3, Den Haag.

Bijkantoor:

BATAVIA, B. DE BAS & Co.

Succursalen: UTRECHT en LEIDEN.

Agentschappen op alle Hoofdplaatsen in Ned. Indië.

Interc. Telephoon 264.

Groothertoginnelaan 103.

Deze en volgende week,

telkens van **10—4** uur,

is te zien en over te nemen:

6 mah. Kussenstoelen f 16.
1 mahonie Kruisvoettafel f 13.
1 zwartmarmeren Pendule f 15.
1 laken Tafelkleed f 3.
1 massief eiken Buffet, met daarbij passende Eettafel en 6 eiken Kussenstoelen, samen f 82.
1 eiken Heeren Cylinderbureau f 55.
1 mooie Gaslamp f 3.
2 Eng. Ledikanten, beiden f 19.
1 tweepers. mah. Waschtafel, met twee compleete Stellen f 19.
1 massief eiken Ledikant f 30.
1 prachtige noten Spiegel f 6.50.
1 paar noten Gravures f 5.
1 wollen Deken f 3.
Italiaansche Tochtdekens f 1.10.
1 compleet Eetservies (gaaf) f 21.
1 echt Meissener Eetservies, heeft gekost Mark 450, nu f 120.
1 eiken Vestibulebank f 13.
1 portemanteau gesl. Spiegel f 3.80.
1 Pièdestal met beeld f 3.
6 Japansche kop en schotels f 2.
1 bamboes Theetafel, 2 bladen f 6.
1 fraai Japansch Tafeltje f 6.
1 groot velvet Tafelkleed f 8.
1 overbekleede Canapé, 6 rugstoelen, rood trijp en Salontafel f 110
1 drie-pits Gastoestel, 5 kranen f 7.
1 Axminster Karpet f 13.50.
1 im Smyrna Karpet aan weerszijden 't zelfde 3×2 M. f 9,

en nog enkele artikelen.

Alles te zien en over te nemen deze en volgende week,

van **10—4** uur.

Groothertoginnelaan 103.

Bij de Uitgevers-Maatschappij

HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG

te 's-Gravenhage

is verkrijgbaar:

AANTEEKENBOEK

voor betaalbaar gestelde

COUPONS en DIVIDENDBEWIJZEN.

Prijs 40 cent.

Sanitas Mannenhulp.

Pillen van Prof. Dr. Spencer

herstellen en voorkomen beslist afdoend abnormaal verlies van levenskracht bij mannen.

Prijs per flacon Drie Gulden.

Prospectus fr. tegen inzending van 10 c.

Sanitas Vrouwenhulp.

Pillen van Dr. Mortin

pijnstillend, herstellen den normalen toestand.

Uitsluitend echt à f 5. p. flacon, f 5.10 fr. p. p. bij

„Sanitas", Weesperstraat 11, Amsterdam. Telef. Interc. 1976.

„Arnhem" Levensverzekering-Maatschappij „ARNHEM".

Directie: Th. LIEFRINCK, P. A. BOONE.

Generaal-Inspecteur: C. A. VAN DER HUCHT, te *'s-Gravenhage.*

Inspecteurs: H. N. STAKMAN te *'s-Gravenhage;* G. O. A. VUNDERINK te *Groningen;* P. A. BOONE Jr. te *Arnhem;* J. P. PUNT te *Breda.*

Bijkantoor te **Batavia,** Directeur J. WILDEMAN.

Lambert Waterreus,

Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.

TELEPHOON 1447.

Directe import uit Indië.

Salak - Manga - Pala - Boentjies - Leng - Keng assin
Atjar - Rebong - Tjampoeradoek - Koentjie etc.
Eend - Kip - Kuiken in Gelei (Poerworedjo) - Guava (Djamboe bidjie)
Geraspte Klapper - Samballans - Manissans - Boemboe
Mie - Goela aren - Roode visch - Klapperolie etc.

CHOCOLADE: Marquis, Cailler, Suchard, Lindt, Gala-Peter, Frey, Tobler, Bensdorp, Blooker en Droste.

BONBONS: Marquis, Cailler, Suchard, Heller, Peter, Courtois, Droste, Bensdorp.

SURPRISES: Poppen in Scheveningsche en Zeeuwsche Kleederdracht van af f 2.50, gevuld.

Drops, Chocolade Büches en Oublieën.

HAAGSCHE HOPJES van NIEUWERKERK.

Vve A. WIJNMAN, Noordeinde 7, Den Haag.

LEIDEN,
Stationsweg 19.
EERSTE MODES.

DEN HAAG.
Gedempte Burgwal 8,
bij de Wagenstraat.

DELFT,
21, Choorstraat.
NIEUWSTE GARNEERING.

E. v. d. Horst.

MAGASIN de SOLDES.

Grootste keuze **echte LYONSCHE ZIJDE** in zwart en gekleurd, ook andere kleedingstoffen bijzonder geschikt voor Indië,

voor de helft der gewone prijzen.

Alle goederen welke niet naar genoegen zijn, al zijn dezelve ook afgesneden, worden gaarne omgeruild.

Stalen worden op aanvrage franco toegezonden.

HAAGSCHE KOFFERFABRIEK

Passage 53, 55, 57, 's-Gravenhage,
TELEPHOON 1597.
Noordblaak 93, Rotterdam,
TELEPHOON 3424.

Grootst gesorteerde Magazijnen in Nederland.

Soliedst en goedkoopst adres van

Koffers, Tasschen en Lederwaren.

Echte Rieten Koffers,

met vijf jaar schriftelijke garantie.

70 pCt. vrachtbesparing, eigen fabrikaat.

Onze wereldberoemde echte Rieten Koffers zijn sinds jaren aan het Nederlandsche Hof en bij duizende families met tevredenheid in gebruik.

Mail- en Hutkoffers in alle afmetingen.

STAAT

voor aanvraag van VERLOFSTRACTEMENT

VOOR

H.H. INDISCHE AMBTENAREN (officieel model).

Verkrijgbaar bij den uitgever van dit blad, Haagpoort 4.

Prijs $2\frac{1}{2}$ cent.

Zwakte, Onmacht, Uitputting,

Overspanning, Slapeloosheid, Droomen enz. wordt radicaal en spoedig genezen door onze beroemde **Amerikaansche Versterkings Pillen.** Talrijke attesten en aanbevelingen. Prijs **f 2.**— per flacon; **f 2.10** franco p. p.

Uitsluitend echt verkrijgbaar bij

„Sanitas", Weesperstraat 11, Amsterdam. Telef. Interc. 1976.

van Portengen, het Bestuur. In Nederland is een Comité van Bijstand bestaande uit:
Ds. *H. Pierson* te Zetten, *Eere-Voorzitter*; *Baron van Heemstra* te Doorn, *Voorzitter*; *Gravin van Randwijck*, geb. *van Hogendorp* te den Haag, *Mevrouw van Idsinga, geb. van Hogendorp* te den Haag, *Secretaressen*. *Mr. Jb. Bierens de Haan* te Amsterdam, *Penningmeester*; *Dr. Snethlage*, gep. Dir. off. van gezondheid, den Haag, *lid*.

INGEZONDEN.

De Restaurant in „Oost en West".

Laan van Meerdervoort 195.

„Geurt, ga jij eens kijken, wat de Donna da Casa in restaurant „Oost en West" van daag op het menu heeft."

Aldus luidde de opdracht van een Indischen vriend, die jaren lang ter Oostkust v. Sumatra was geweest, en die zich thans voor goed metterwoon in het Moederland kwam vestigen.

„Zoo'n echte rijsttafel, weet je!" — Hij had er dikwijls over hooren boomen, maar zich jaar en dag op Sumatra moeten behelpen met de rice and currie van een Klingaleeschen of Chineeschen kok.

Maar toch eerst even zien, wat ze in O. en W. van daag opscheppen, want om vleesch te eten, moest men niet naar een Indiesche spijskokerij gaan. — Biefstuk, lappies, smoor, gebakken aardappelen en prampoean-te-balik of flensjes met...... klapperolie of in klapperolie! Geen dezer gerechten stond op het lijstje van verlangen, en, daarom maar eerst eens poolshoogte nemen.

Ik ging, en toen ik binnen trad, en een kijkje nam, eerst boven en toen beneden, moest mij de opmerking van de tong: dat „Oost en West" hier in die mooie allée van Meerdervoort, alleraangenaamst gelegen is, en over eene localiteit beschikt heel wat beter en vriendelijker dan aan de Heerengracht.

In de eetzaal vroeg ik naar een spijskaart. „Maoe lagkie-di-kitapp", zeide mij een kleine, vriendelijke, maar geen Bataviaasch-Sapolio-brandheldere-gesarongde taboe.

Alzoo gèèn menu.

Kijk, daar staat iets in de — Koloniale Courant — „*het diner bestaat uit bijna het dubbele van de lunch.*"

Zeldzaam eigenaardige, vernuftige aanwijzing, om iemand, uitsluitend door vermenigvuldiging zelf te laten vinden, uit welke schotels het diner zal bestaan. Gegeven: een lunch, waaromtrent niets anders bekend is, dan een beperkt aantal hoeveelheden.

Vermenigvuldig nu alles met $1\frac{1}{3}$ (bijna het dubbele) en het product is: uw menu voor 5 uur.

„Duidelijk niet waar, helder?" — „Als een hap — waterchocola!"

Waarom niet iederen dag der week het menu samengesteld voor Lunch en voor Diner?

Zoo iets gebeurt in ieder hotel of restaurant.

„ — Allah, soesah," en dan mist men de vrije hand, om allerlei poespas voor te zetten, zooals = Boleh djoegah; bagimanah ada; tida apa; djeddi en sampeh-lá u. s. w."

Steller dezes geeft in overweging, om met deze „laisser aller", alias „boleh djoega"-gewoonte te breken, en in het vervolg iederen dag in de spijszaal op te hangen: de menu's van den dag.

Voor de chef cuisinière zal het alsdan een streven zijn, om voortdurend haar beste zorgen te wijden aan de schotels van het menu.

Er zal gepiekerd en gewerkt worden, om de Indische rijsttafel te verbeteren en aan te vullen met tal van zaken, welke men hier zooveel beter kan krijgen, dan in Indië.

Een chef cuisinier in een Europeesch Hotel is een vakman bij uitnemendheid. Kokkie's zijn geen vakmenschen. Het kokki-bestaan is een overgangstijdperk tusschen *baboe* en *toekang-pidjit*. Maar, onder een goede leiding, en deze ontbreekt zeker niet in O. en W., kan men een jeugdige, buigzame, toch wel opleiden. Vleeschgerechten, dat schiet mij nog even te binnen, behooren bij een lunch of een diner van zoo weinig beteekenis, minder, of in het geheel niet thuis.

Om vleesch te eten, gaat men in een gerenommeerd Europ. hotel. Neen, men geve visch, gebakken, gegrilleerd, in 't zuur enzoovoorts. Als een paar uitzonderingen frikadel, deng-deng van hertevleesch, maar dun als papier en heerlijk gekruid en . . . *sateh kambing*.

Bijna alle hotels maken des Zondags heel veel werk van het menu table d'Hôte. Waarom in deze restaurant niet?

In overweging alsnog: in het nommer van de Koloniale Courant, afdruk van het menu voor Zondag.

Dit kan en zal zeker eene aansporing zijn voor velen om te gaan middagmalen in de allée van Meerdervoort.

Des Zondags als lunch eene veritabele „*Bami*" tout complet met ham en *tirem*.

Ja, waarom niet aldus den weg van de reclame op? Onbekend, onbemind. — *Small profits, quick returns.*

Den Haag, Sept. '04.

G. B. à B.

Van Vreemde Koloniën.

Een dure spoorweg. Zooals men weet, werd den 14en April 1900 door het fransche parlement aan de kolonie Madagaskar een leening toegestaan van 60 millioen franken, waarvan 48 millioen zouden dienen voor den aanleg van den spoorweg Brickaville—Tananarive, in aansluiting met den, naar de haven Tamatave voerenden waterweg langs de Vohitra en het kanaal der Pangalanes.

Nadat successievelijk een bedrag van 41 millioen franken aan het bestuur der kolonie is ter beschikking gesteld, is men nu zoover gevorderd, dat in de maand November a. s. waarschijnlijk de lijn van Brickaville tot Tamovana, over 'n afstand dus van 101 kilometers, in exploitatie kan worden genomen. Van de 41 millioen zullen dan nog slechts 3 millioen over zijn, zoodat die 101 kilometers gemiddeld ieder 375000 franken voor den aanleg hebben opgeslokt, terwijl Tananarive nog ver ligt, 176 kilometers van Tamovana verwijderd.

Omstreeks het midden van het vorige jaar toen nog slechts eenige tientallen kilometers van de eerste sectie van den ontworpen spoorweg, Brickaville—Mangororivier ter lengte van ongeveer 170 kilometers, gereed waren, werd bij decreet, den 29en Juli 1903 door het parlement goedgekeurd, bepaald, dat van de, toen nog resteerende 21 millioen franken, 8 millioen zouden worden gebezigd ter voltooiing van de eerste, en 13 millioen voor den aanleg van de tweede sectie, Mangororivier—Tananarive, ter lengte van circa 110 kilometers.

In den loop van dit jaar, bleek dat gemelde 8 millioen voor het doel niet voldoende waren, waarom het koloniaal bestuur verzocht om 10 van de 13 voor de tweede sectie bestemd millioenen te mogen benutten voor de voltooiing der eerste sectie. De minister van koloniën, oordeelende die 13 millioen niet aan de aangewezen bestemming te mogen onttrekken, diende hierop een wetsontwerp in, tot machtiging van het koloniaal bestuur om een nieuwe leening ad 15 millioen te sluiten. Dit ontwerp, door de Kamer van afgevaardigden in hare zitting van den 31sten Mei ll. aangenomen, kon geen genade vinden in de oogen der financieele commissie uit den Senaat, die het raadzaam oordeelde in te gaan op het oorspronkelijk voorstel van het koloniaal bestuur. De minister legde hierop den president der republiek een decreet ter teekening voor, waarbij 6 millioen franken ter beschikking van het koloniaal bestuur werd gesteld, zoodat dit toen, gelijk wij hiervoren aangaven, zich in het geheel 41 millioenen had zien toegewezen.

Den minister van koloniën is nu door het koloniaal bestuur een werkplan voor 1905 voorgelegd, waarbij in de eerste plaats de nog ontbrekende 65 kilometers van de eerste sectie, dus van Tamovana tot de Mangoro-rivier zouden worden voltooid, en verder twee korte stukken van de tweede sectie, waar de aanleg 't minst bezwaren oplevert, onder handen genomen.

Men rekende den minister voor, dat de 7 millioen, die van de geheele leening nog niet uitgegeven zijn, voor bovenstaand doeleinde zouden toereiken, maar men schijnt nu in het Pavillon du Flore te Parijs 'n beetje huiverig te zijn geworden, om de juistheid dier berekeningen aan te nemen, al moet erkend worden dat 'n schatting der kosten van aanleg voor het stuk Tamovana-Mangoro-rivier ad 108000 franken per kilometer tegenvallers als 't ware zou moeten uitsluiten. (De aanleg van de Oesambara-lijn in Duitsch Oost-Afrika, waarbij men ook met ontzettende moeilijkheden heeft te kampen gehad, kostte gemiddeld 100000 franken per kilometer).

Op het oogenblik is dus de kolonie zoover, dat zij voor de somma van 41 millioen franken een spoorwegverbinding tusschen Brickaville en Tamovana heeft gekregen, en van 1 November a.s. dus de tocht van Tananarive tot Tamatave kan worden gemaakt, tot Tamovana per automobiel, vandaar tot Brickaville per spoor, en verder per stoomboot.

Voordat de eerste locomotief van Brickaville het station te Tananarive binnenstoomt, zal nog wel 'n enkel jaartje moeten voorbijgaan en nog 'n enkele nieuwe koloniale leening gesloten.

Het engelsch bestuur in Birma, maakt het onderwerp eener studie van den bekenden Alleyne Ireland in de *Times* uit.

De heer Ireland ziet er 't voordeel niet van in, dat Birma administratief tot Engelsch-Indië behoort, en zou het veel raadzamer vinden om Birma, met de gefedereerde staten van Malakka en de Straits-Settlements tot één groot gouvernement te vereenigen.

Voor Engelsch Indië moge 't voordeelig wezen de financiën zijner grootste en rijkste provincie te beheeren, voor Birma zou 'n afscheiding zelfs als zelfstandige Kroonkolonie veel voordeeliger uitkomen.

„Men zal", schrijft de heer Ireland, „wellicht beweren dat Birma eer verliezen dan winnen zou bij regeling zijner aangelegenheden van Londen uit instede van Calcutta. Maar 't is juist de onmiddellijke nabijheid van Birma, die den indischen ambtenaar 't absoluut verkeerd denkbeeld ingeeft, dat hij over 'n dosis locale kennis beschikt, die hem in het bijzonder in staat stelt te oordeelen over Birma rakende quaesties en deze tot 'n oplossing te brengen. Een verblijf in Engelsch Indië evenwel sluit geen bijzondere kennis van birmaansche toestanden in; en het verschil tusschen het engelsch-indisch gouvernement en het ministerie van koloniën als machthebbende over Birma zou hierin gelegen zijn, dat het eerste, door 'n te groot vertrouwen op eigen kennis van zaken, steeds klaar staat om zich met de bestuursaangelegenheden van Birma in te laten, terwijl men te Londen, in het besef van eigen gemis van plaatselijke kennis, geneigd zou wezen het advies van het birmaansche gouvernement in te winnen in zake voorgenomen maatregelen.

Ook de natuur wijst er op dat Birma niet tot Engelsch-Indië behoort. Machtige bergruggen scheiden het van het overige deel van het indisch rijk. Wel is waar is gemeenschap over land met Bengalen en Assam mogelijk, maar de zee en niet het land is de aangewezen weg tusschen deze provincie en Voor-Indië.

Men heeft in Birma het nooit erg op gehad met die vereeniging met Engelsch-Indië, waardoor het de helft zijner inkomsten ten bate van de calcutta'sche schatkist moet afstaan.

„Twintig jaar geleden", schrijft de heer Ireland, „werd deze kwestie in Birma ernstig besproken, en de Kamer van Koophandel nam in hare bijeenkomst van 29 Juli 1884 de volgende motie aan: „De Kamer betuige aan het locaal bestuur hare ernstige ontevredenheid over de wijze, waarop over de inkomsten van Britsch Birma wordt beschikt. De Kamer is van oordeel, dat een grooter deel van de inkomsten voor de provincie zelve behoort te worden uitgegeven." Uit een brief . . . . van dien tijd . . . , blijkt dat slechts één district van heel Britsch Birma behoorlijk van wegen voorzien was, dat er minstens één was, waar feitelijk in het geheel geen wegen werden gevonden, dat in Birma de bevolking veel zwaarder belast was dan in eenig ander deel van Engelsch-Indië, en dat de provincie dus naar evenredigheid veel meer dan eenig ander deel van het rijk in de algemeene lasten bijdroeg."

De oorlog van 1885—1886 heeft die klachten 'n weinig op den achtergrond gebracht, uithoofde van de aan dien oorlog verbonden kosten, waarvoor de koloniale kas moest bijspringen, terwijl de handelswereld van Neder- of Britsch-Birma van de annexatie van Opper-Birma groote voordeelen verwachtte, ook voor 't land zelf. In den laatsten tijd duiken de klachten echter weêr op, en toen de heer Ireland in 1903 Birma bezocht, bleek hem dat daar ook al zoo slecht door de ambtenaren gediend wordt, dat dezen instemden met het koor in niet-ambtelijke kringen, welks refrein was: „los van Engelsch-Indië", als eenige hoop om de buitengewone hulpbronnen van het land tot behoorlijke ontwikkeling te kunnen brengen.

'n Fortuintje toch voor die ambtenaren, dat het *Handelsblad* geen engelsch blad is. Wat zouden ze 'r anders van langs krijgen. Nee maar, niet malsch hoor.

De Indian Tea-Cess., waaromtrent wij t. z. t. reeds het een en ander mededeelden, heeft onlangs haar eerste jaarverslag gepubliceerd. Het was voornamelijk de aanmoediging tot de fabricage van groene thee, waaraan het Comité de beschikbare fondsen besteedde. In zijne eerste zitting van den 1en Juni 1903 besloot het Comité een premie van een halve anna ($2\frac{1}{2}$ cent) per pond op een totaal van 4 millioen engelsche ponden te produceeren groene thee uit te loven. Er kwamen aanbiedingen in voor de fabricage van ruim 3 millioen ponden, maar ten slotte moest slechts voor ruim 2.5 millioen ponden de premie worden uitbetaald.

In zijn tweede zitting van den 29en Januari ll. besloot het Comité eene premie uit te loven van 9 pies ($3\frac{3}{4}$ cent) per pond op een totaal van 5 millioen in het loopend seizoen te fabriceeren groene thee. Den 15en Juli ll. bedroeg echter de totale hoeveelheid, voor bedoelde premie ingeschreven thee slechts ruim 4 millioen ponden.

De premie wordt alleen uitgekeerd voor in goeden toestand, door het Comité te beoordeelen, verkeerende thee, die over zee wordt uitgevoerd.

Met het oog op het belang, dat Perzië kan bieden als markt voor de indische thee, besloot het Comité een bedrag van 5000 roepijen (4000 gulden) ter beschikking te stellen als zijn aandeel in de uitgaven voor de handelsmissie in dat land, die in de maand October as. van Bender-Abbas zou vertrekken.

Een, in den boezem van het Comité gedaan voorstel om den uitvoer van indische thee naar Zuid-Afrika aan te moedigen, door het uitloven eener premie, kon de goedkeuring der meerderheid niet wegdragen. De thee-invoer is daar reeds in handen van engelsche en ceylonsche importeurs, terwijl ook Natal zelf in 1901 reeds 1.750.000 engelsche ponden thee produceerde. Men meende zijn geld beter te kunnen gebruiken, door in Amerika reclame te maken voor de indische thee en de teelt en fabricage van groene thee aan te moedigen.

Van reclame in Europa meende men te moeten afzien, met het oog op de beschikbare fondsen. Er zou vooral in Duitschland, waar het gemiddeld jaarlijksch verbruik slechts 59 grammen per hoofd der bevolking bedraagt, veel nut kunnen uitrichten voor den thee-export, maar men was van oordeel, dat zoolang zulks niet op groote schaal kon geschieden het maar beter was, daarmeê niet te beginnen.

De British Cotton Growing Association is, zooals men weet, de engelsche vereeniging, die zich de uitbreiding der katoen-cultuur in de engelsche koloniën ten doel stelt, in de eerste plaats om de eigen katoennijverheid onafhankelijk te maken van de noord-amerikaansche producenten der ruwe grondstof.

De vereeniging kan reeds op gunstige resultaten wijzen en zal haar doel dan ook wel bereiken. Maar hoe?

In de maand Juni 1902 begon zij met een kapitaal van 50000 ponden sterling, waarop in Juli 1903 nog slechts voor een bedrag van 30800 ponden was ingeschreven. Doch in de maand October van het vorige jaar zag zij reeds kans haar kapitaal tot 100000 ponden sterling uit te breiden en geplaatst te krijgen, terwijl in de maand Mei van dit jaar het maatschappelijk kapitaal tot 500000 ponden sterling werd vergroot. Tegelijkertijd vroeg zij de bewilliging van het koninklijk charter aan, die haar werd verleend. De vereeniging zag zich de eer eener vermelding in de troonrede waardig gekeurd; in een volle zitting van het Lagerhuis op den 27en April ll. was zij op de agenda geplaatst, de eerste minister, Balfour, heeft den 22en Augustus ll. te Cambridge, een harer groote zittingen gepresideerd. Zij heeft niet alleen alle engelsche industrieelen om zich heen geschaard, maar ook alle arbeiders-syndicaten. Haar arbeid is tot 'n nationaal werk geworden, waaraan zelfs Engelschen deelnemen, die niet dan heel in de verte in de katoen-industrie zijn geïnteresseerd.

Iedereen in Engeland kent thans de B. C. G. A. en stelt belang in haar werk, en dat niet uitsluitend, omdat Engeland het land der katoen-industrie bij uitnemendheid is, maar omdat genoemde vereeniging alles in het werk gesteld heeft, om propaganda voor haar arbeid te maken. Zij is niet dadelijk daarin geslaagd, al was 't in een bij uitstek gunstig milieu, dat zij optrad. Sedert hare oprichting gaat er geen week voorbij, waarin zij niet van zich doet spreken, hetzij door mededeelingen aan de pers, hetzij door het houden van samenkomsten en besprekingen.

De vice-president der vereeniging, de heer Hutton, liet zich in een onderhoud, dat hij te Manchester met een medewerker aan de *Dépêche Coloniale* had als volgt uit:

„'t Is alleen, dank zij een dagelijksche propaganda, door tusschenkomst van de pers, en door middel van brochures, besprekingen en verdere hulpbronnen der publiciteit, niet te vergeten de parlementaire debatten, dat wij er in geslaagd zijn om het geld binnen te krijgen. Want het is niet met een enkel millioentje, dat wij in staat zullen zijn het amerikaansch gevaar te bezweren, en de verplichting na te komen, die wij tegenover het ministerie van koloniën op ons hebben genomen, nl., om zelfs met verlies gedurende drie jaren alle katoen, goed, zoo zoo, of slecht, van de inboorlingen op te koopen tegen voor dezen loonenden prijs, om hen aan te moedigen bij deze cultuur te blijven. Wij hebben 'n 500000 ponden sterling daarvoor noodig, en we zullen ze hebben, dat verzeker ik u, door dagelijks van ons te doen spreken."

'n Lesje, dat onzes inziens verdient te worden in overweging genomen.

Een inlandsch vorst, die het goed meent is de nieuwe koning van Kambodja, de opvolger van wijlen Norodom. Het was reeds in de zitting van October 1903 dat de raad van ministers zijne instemming betoogde met de afschaffing van rotan-slagen, als middel van overtuiging bij de behandeling van crimineele zaken of overtredingen. Maar Koning Norodom stelde steeds de onderteekening van het hem voorgelegde ontwerp uit. Zijn opvolger heeft het stuk nu geteekend, nadat dit was vervolledigd door de bepaling dat alle lijfstraffen worden afgeschaft.

Een der eersten, die de nieuwe wet overtrad, was een prins van den bloede, Mayura, die naar aanleiding van 'n juweelendiefstal ten zijnent, drie zijner bedienden liet afrossen, om hun bekentenissen te ontlokken. Na daarvoor te zijn aangeklaagd, werd de prins tot 'n boete en uitkeering eener schadeloosstelling aan de slachtoffers veroordeeld door den Raad van ministers.

De prins nam het vonnis niet aan en beleedigde zijne rechters, die het geval aan koning Sisawath rapporteerden. Deze deed onmiddellijk een bijzonder gerechtshof samenkomen, door hem zelf voorgezeten, dat prins Mayura tot 5 jaren verbanning, met verplicht verblijf in Cochin-China veroordeelde.

Boekaankondiging.

Beknopt overzicht van de Aardrijkskunde van Suriname, met kaart, door
Julius W. Lobatto en J. Abarbanel.

Dit overzicht der aardrijkskunde is, zooals de schrijvers in het voorbericht zeggen, geschreven voor de middelklassen der Hendrikschool (O. S. v. U. L. O.) te Paramaribo, en, naar zij meenen, „voor andere scholen ook". Nu de redactie van O. en W. een beoordeeling van dit werkje vraagt, moeten wij van dat doel uitgaan, en de vraag stellen, of het boekje eenigszins voldoet aan de eischen, die men voor goed aardrijkskundig onderwijs in genoemde klasse mag stellen? Tot ons leedwezen moeten wij die vraag beslist ontkennend beantwoorden. Het boekje herinnert ons van 't begin tot het einde door vorm en inhoud aan de aardrijkskunde, zooals die vóór ruim een halve eeuw in Nederland onderwezen werd; het is een verzameling van namen en cijfers zonder meer, die blijkens de vragen, welke aan het eind van elk hoofdstukje gevonden worden, bestemd zijn om letterlijk van buiten te worden geleerd. Onbeduidend zijn die vragen dikwijls voor een kind van dat land, zonder ontwikkelings-elementen, zonder dat er zelfs nadenken bij vereischt wordt, als althans de methode en inhoud van den tekst maatgevend is voor de wijze, waarop die vragen beantwoord moeten worden volgens de schrijvers, en dat mogen wij aannemen. Maar van den anderen kant zijn de vragen te moeielijk voor deze klasse en in den tekst niet voldoende toegelicht.

Wij willen een paar voorbeelden daarvan geven. De vragen van les 1 luiden: *Van welk land is Suriname een kolonie? Welken naam draagt Suriname daarom ook?* („Ned.-Guyana", zegt de tekst.) *Welke andere Guyana's kent gij nog? Van welke landen zijn zij een kolonie? Hoe liggen zij ten opzichte van elkaar? Welke is de oostelijke en welke is de westelijke grens-rivier van Suriname? Aan welk land grenst Suriname ten zuiden? Wat is de noordelijke grens? Wat zyn natuurlijke grenzen? Welke heeft Suriname?* enz.

Zoo gaat het voort met vragen te stellen, die telkens met een paar woorden in het boekie behandeld worden. In het tweede lesje verzeilen de schrijvers reeds in de bevolking, waaraan zij 8 regels wijden, en daarna wordt het bestuur in 7 regels totaal behandeld, om vervolgens te vragen: *Waarom noemt men de bevolking gemengd? Wie worden eigenlijk Boschnegers genoemd? Wat zijn immigranten?* enz., en over het bestuur: *Wie staat aan het hoofd der Kolonie?* (Antw.: „De Gouverneur".) *Door wie wordt hij benoemd?* (Antw.: „Door de Koningin van Nederland".) *Wat verstaat men onder den Raad van Bestuur?* (Antw.: „Eenige heeren, die door de Koningin worden benoemd, staan den Gouverneur bij met hun raad".) *Wat doen de Koloniale Staten?* (Antw.: „Samen met de Koloniale Staten maakt de Gouverneur de wetten".) (Verordeningen.)

Zie hier eenige der vragen uit de twee eerste hoofdstukken, eenige woordelijk beantwoord uit het boekje.

De derde les begint aldus: „*De hoofden der departementen zijn: de Procureur-Generaal, de Administrateur van Financiën, de Gouvernements-Secretaris, de Agent-Generaal, de Inspecteurs voor het Onderwijs, voor den Geneeskundigen dienst en voor den Landbouw, de Chef van het Bouwdepartement, de Beheerder der Koloniale Vaartuigen en de Directeur der Koloniale Spoorwegen*". Er volgen in deze zelfde les nog acht regels in dien geest en het hoofdstukje is uit, om daarna weder vragen in denzelfden trant te stellen.

Aan het klimaat worden 10 regels gewijd, vóór dat er nog iets over den bodem is gezegd, over hoogland, laagland, enz. De volgorde had omgekeerd moeten zijn, omdat de hoogte der ligging een factor is van het klimaat. *Maar dit nog doorgelaten: ook hier* geen enkel helder begrip, geen enkel inzicht, en niets dan uitdrukkingen als deze: „*Het klimaat van Suriname is heet, maar gezond!*" Hoe zou de onderwijzer reeds bij de middelklasse voor leerlingen uit het land zelf aan een dergelijk onderwerp belangrijke besprekingen kunnen verbinden, die kinderen het merkwaardige van dit klimaat leerden kennen, enkele verschijnselen zelfs leerden begrijpen? Maar van dat alles niets!

Doch ik moet eindigen. Als dit boekje het aardrijkskundig onderwijs in Suriname teekent, dan kunnen wij daarvan geen hoogen dunk hebben, en is herziening dringend noodig!

Bl.

Irrigatiewerken in Perzië.

De heer Graadt van Roggen, ingenieur in dienst van Z. M. den Sjah van Perzië, thans met verlof hier te lande vertoevende, zal zich dezer dagen naar Parijs begeven in verband met te nemen maatregelen voor de definitieve opnamen der werken aan de Karoenrivier, in het zuidwesten van Perzië.

Het voor-ontwerp dezer irrigatiewerken ten behoeve van een landbouwonderneming diende genoemde ingenieur vóór eenige maanden, na zijn terugkomst te Teheran van zijn reis naar het Zuiden, bij den Sjah in, en thans werd hem het voor bedoelde opnamen noodige crediet telegrafisch toegezegd. („*N. Crt.*")

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in Ned.-Indië, Juli 1904.

Open brief aan den heer Mr. D. Fock, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, van A. E. J. Bruinsma. — Cokes als brandstof voor het drogen van thee, door J. Stortenbeker. — Naschrift van C. E. Croiset van Uchelen. — Het zeevisscherij-bedrijf; haar toestand in 1870—1902, ha r achteruitgang en middelen tot herstel, door G. N. Verloop. — De Javasche Ren- en Harddraverij-vereeniging, door D. M. — Europeesche houtmarkt. — Productenmarkt en productenprijzen in Juli 1904 — Persoverzicht.

Indisch Militair Tijdschr. 1904. No. 8.

Een woord vooraf van de opgetreden redactie. — Over het beoordeelen van troepenofficieren, door Ducimus. — Legeradministratie, door Criticus. — Naar aanleiding van de debatten over de gemengde compagnie in de Ind. Krijgsk. Vereeniging, door H. C. Kerkkamp. — Beschouwingen over het gebruik van veld-artillerie in afwisselend open en bedekt, doorsneden terrein, door R. — Officiersvenduvereenigingen door een gewezen lid van zoo'n vereeniging. — De korpsen barisan van Madoera, door A. K. K, Gijsberti Hodenpijl. — Het vervoer over den Transkaukasischen spoorweg, door A. W. E. Weijerman. — Het Infanterie-geweer, door E. P. M. (vervolg). — De Russisch-Japansche oorlog, door J. M. Baretta (vervolg). — Generaal T. W. J. Buijs (†), door J. A. Vink. — Enz.

De Indische Mercuur. 13 Sept. 1904, No. 37.

Vruchtboomen uit zaad, door Dr. K. W. van Gorkom (vervolg). — De handel in ruw getah-pertja op de Philippijnen en te Singapore. — Uitgifte van gronden in erfpacht. — Prijsvragen uitgeschreven door het Algem. Syndicaat van Suikerfabrikanten op Java. — Uitvoer van Java. — Verslagen van Maatschappijen. — Dividenden, enz.

Het Nederlandsche Zeewezen. 1 Sept. 1904.

Iets over Mentawei [op de Westkust van Sumatra,] door J. S. de H. (met illustratiën).

Lijst van aangekomen en vertrokken passagiers uit en naar O.-Indië.

S.S. „Kon. Willem II" van Amsterdam naar Batavia 10 September 1904.

Te Amsterdam schepen zich in: F. L. de Kroon, J. C. van Nispen, O. Büsch, Dames C. en A. L. Kool, Mevrouw F. A. F. W. Kauman-Heuss. Mevrouw R. Sissingh-Mulder en dochter, M. W. E. van Bloemen Waanders, Mej. J. E. Dulon Barre, Mevrouw A. G. Douwes Faceel, Mevrouw Wed. M. K. E. Petter-Harthoorn, Mejuffrouw C. de Klerk, J. von IJzeren echtg. en 3 kind., A. Sauer, J. H. Echtman echtg. en kind, J. M. J. van den Brink, H. de Quay, E. W. van Tent, J. Th. van Oordt, R. K. L. Scheuzer, Mevr. C. J. Mulder-Arents en kind, A. de Neve, W. Burgemeestre, H. Roosevelt, H. Droogendijk, L. F. K. Secreve, J. van Veelen, G. J. Gersen, L. A. Dijkstra. Benevens een detachement suppletietroepen.

Te Genua zullen zich inschepen: J, L. C. Anten echtg. en 3 kind, Mej. H. M. Klein, C. van Lissa' J. G. Larivè, Mevrouw J. F. Metzelaar Verkerk, G. van Houten echtg. en 2 kind., J. van der Dussen echtg. en 2 kind., E. H. Karsten en echtg., Mevr. J. Doyer-Terret, P. W. J. Bischoff echtg. en kind, Mejuffrouw H. J. Halewit, S. H. L. Scipio eshtg. en 3 kind., A. C. Schotel en echtg., C. J. Wegenaar en echtg., Mevrouw C. J. Textor en dochtertje, Dr. F. G. van Marle, P. C. van Stein Callenfels, F. F. G. Muschter, J. J. M. A. Popelier, J. Th. Jarman, C. E. F. E. Gonggrijp en eshtg., E. A. Mantz, T. G. J. ten Doesschate C. du Rij van Beest Holle, Raden Mas Ario Koesoema Jhoeda Soemiada, H. G. van Os van Delden, Mevrouw J. Plas-Dikkers, Nejuffrouw M. Plas, Mej. E. P. L. Baars, Mejuffrouw J. H. C. de Gruyter, H. M. E. van Lier en echtg., Mevrouw C. M. Horning-Heersche, J. H. Vellinga, H. Duif, J. W. Elberts, J. F. W. Meltzer, J. Vader.

ADVERTENTIEN.

den Haag
Pension Koninginnegracht 47
geopend geheele jaar.
H. W. G. ROOSEBOOM.

Nice
Pension Hollandaise
VILLA NINE.
Avenue Auber
geopend NOVEMBER—JUNI.
H. W. G. Rooseboom – H. E. van Blommestein.

Middelbare school voor Handel en Administratie.
Laan v. Meerdervoort 104, 's-Gravenhage.

Drie-jarige voorbereidende cursus, aansluitende bij de 6e kl. eener school voor M. U. L. O.

Twee-jarige cursus voor Handel of Administratie, aansluitende bij den voorbereidenden cursus en opleidende voor den handel of administratieve betrekkingen.

Een-jarige vervolgcursus voor **leerling-consul** aansluitende bij den tweejarigen handelscursus.

Een-jarige vervolgcursus voor **akte Staatsinrichting M. O.** aansluitende bij den tweejarigen administratie-cursus.

Avondcursussen voor volwassenen tot opleiding voor de **Praktijkexamens** in Boekhouden en Handelscorrespondentie in de 4 talen.

Nadere inlichtingen bij den directeur,
F. TIJMSTRA.

PENSION
Koningsplein 6, 's-Gravenhage.
Gemeubileerde Apartementen te huur
met of zonder pension,
per maand, per week of per dag.

A. SCHARENBERG,
Hofleverancier.
GROOTSTE KEUZE
Thee- en Presenteerbladen,
THEESERVIEZEN,
Koffiestelletjes, Bouilloirs,
enz. enz., enz.
's-Gravenhage, Hoogstraat 15

A. A. KNUIJVER & ZONEN,
Hofleveranciers
van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder.
Gedempte Raamstraat 11-12,
'S-GRAVENHAGE.

Ned. Fabriek van
Banieren, Vaandels, Militaire Borduurwerken.
Inrichting voor 't borduren van
Lambrequins, Stoelzittingen, enz.
Uitgebreide Weverij en Passementfabriek
voor de vervaardiging van **Franjes, Embrasses** en **Agrementen** in soliede qualiteit en iedere verlangde kleur.
CONCURREERENDE PRIJZEN.

MEDICINALE COGNAC.
2 liter f 3.— of 6 flesschen f 7.—,
12 flesschen f 14.—
Franco door Nederland.
Ruim 200 Families alleen te 's-Gravenhage die deze beroemde Fransche Cognac gebruiken.
Eenig Importeur voor Nederland.
W. F. NOMAN,
Scheveningen.
Hofleverancier van H. M. de Koningin Moeder.

C. HOYNG,
Den Haag. — Utrecht.
Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvrage toegezonden

Echt Chineesche Thee,
speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

Door de **Uitg. Mij. „Het Gemeenschappelijk Belang", Haagpoort 4, Den Haag,** is in den handel gebracht een **leerboekje** voor

DE MALEISCHE TAAL

geschreven door den heer C. W. HOOGENDOORN, Gep. Ind. Onderwijzer, met medewerking van MAS SOEDJONO WIRJO, Hoofd der 1e Inlandsche School te Malang. Het boekje is groot 43 pag. en bevat o. m. een lijst van zelfstandige naamwoorden ten dienste van **militairen.**

Om eene ruime verspreiding te bevorderen is de prijs voor verkoop gesteld op **f 0.50** per ex.

Aanvragen te richten tot uw boekhandelaar of tot

De Uitgevers Mpij. „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG",
Haagpoort 4, Den Haag.

Nederlandsch Wapenmagazijn
voorheen S. DE JAGER,
HAARLEM, Barteljorisstraat 32.
's GRAVENHAGE. Spui 12.
Fabriek van Wapens en Schermartikelen.

Abonneert U op de
Bintang Hindia.
Geïllustreerd Tijdschrift voor den Inlander.
Abonnementsprijs f 3.— per jaar bij vooruitbetaling.
Proefnummer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.
DIT BLAD VERSCHIJNT ELKE VEERTIEN DAGEN.
De Haagsche Uitgevers-Maatschappij.
„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG",
HAAGPOORT 4.
Ieder oud-gast steune door zijn abonnement!

Het meest aangenaam werkend ***laxeermiddel,*** zonder eenige nadeelige invloed op de spijsverteering zijn onze
CASCARA PASTILLES,
per flacon à 30 pastilles f 0.30
» » » 100 » f 0,75
Onze versuikerde **STAALPASTILLES** zijn onbedervelijk, daarom het beste middel tegen *Bloedarmoede en de gevolgen daarvan.*
Prijs per flacon à 100 stuks **f 0.50**
» » » 1000 » **f 3.30**
Vraagt uitsluitend ons merk.
BROCADES & STHEEMAN. — MEPPEL.
Eerste Nederlandsche fabriek van Gecomprimeerde Geneesmiddelen.
Te bekomen bij alle Apothekers.

F. H. BOTHE,
21, Veenestraat -- Den Haag.
SPECIALITEIT IN
GEKLEURDE, ZWARTE en CRÊME STOFFEN.
Nouveauté's voor elk seisoen.
STEEDS GROOTE ASSORTEMENTEN. BILLIJKE PRIJZEN.

OOST en WEST.
RESTAURANT
LAAN VAN MEERDERVOORT 195.
Open iederen werkdag van **10** ure v.m. tot **7** ure 's avonds.
Des **Zondags** van **12** tot **7** ure n.m.
Toegang voor leden der Vereeniging en geïntroduceerden.
Eenvoudige rijsttafel, bestaande uit rijst, sajor of kerry, één vleeschgerecht en één sambal (**plat du jour**) *f* 0.80.
Diné *f* 1.50 bestaat uit bijna 't dubbele van 't plat du jour.
BONBOEKJES { **voor 12 plats du jour f 7.00,** **voor 12 diners f 12.50.** }
Het lokaal is **telefonisch verbonden,** zoowel ten gerieve der leden, als tot het ontvangen van bestellingen.

INTEEKENBILJET.

De ondergeteekende
wonende te wenscht
donateur-trice / lid te worden der Vereeniging **„Oost en West"**
tegen een jaarlijksche contributie van *f*
den 190
Straat of gracht: Handteekening:

R. E. J. Zieck en Zoon,
KLEEDERMAKERS,
Franklinstraat 92
en
Jan van Riebeekstraat 56,
DEN HAAG.
Leveren KLEEDING NAAR MAAT
van solide stoffen en billijken prijs.
Atelier voor nette reparatiën.

Weekblad voor Indië
Met 1 Mei is te Soerabaja verschenen een belletristisch
Weekblad voor Indië,
onder hoofdredactie van M. VAN GEUNS.
Abonnementsprijs voor Nederland f 3.— per kwartaal.
Agent voor Nederland, Uitgeversmaatschappij
„Het Gemeenschappelijk Belang", Haagpoort 4. Den Haag

Het weekblad **Themis**, Redacteur FRANS SCHAAP Jr., Den H publiceert voortdurend een verscheidenheid van belangrijke bijzonderh omtrent faillissementen, verdachte financieele aangelegenheden en ver toestanden op rechtskundig gebied.

Voortdurende lezing van **Themis** zal menigeen voor schade vrijwa

Op het blad zijn geabonneerd: Rechterlijke Ambtenaren, Advocaten, Notar Deurwaarders, Bankiers, Kooplieden, Fabrikanten, Winkeliers en Particu

Behalve op uitgebreide schaal in Nederland, wordt het blad ook g door verschillende Hollanders in Duitschland, België, Frankrijk, Engel Oost-Indië.

Prijs per jaargang ***f 4.-.*** Los nummer franco na inzending van ***f 0.50***

CITY-BAGS echt leder, 39 cM. lang, à f 3
W. POPPINK,
ZADEL- EN KOFFERMAKER.
151. Prins-Hendrikstraat. 151. — DEN HA
N. B. Lederwaren bij mij gekocht, worden gedurende 2 jaar gratis gerepareer

Brandapparaten
der nieuwste vinding, van de eenvoudigste tot de meest complete
Groote voorraad Fijne Houtwaren.
TENZER'S VLOEIBARE VERF voor Hout, Gobelin, Fluweel
TENZER, Oude Molstraat 15, Den Haag.
Eenigst speciaal Magazijn. Geen goedkooper adres in Binnen- of Buite

Vraagt de bekende Sauces en — FABRIEKSMERK T&D GEDEPONEERD — **Uw Leveranci Groenten, Soep Zuren van de F**
TIELEMAN & DROS, *Leiden*

Stoomvaart-Maatschappij
„ROTTERDAMSCHE LLOYD"
Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië
in verbinding met de diensten der
Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam.	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang.
	1904	1904	1904	1904
Ardjoeno	1 Oct.	13 Oct.	18 Oct.	7 Nov.
Goentoer *	15 „	27 „	1 Nov.	21 „
Merapi	29 „	10 Nov.	15 „	5 Dec.
„Ophir" *	12 Nov.	24 „	29 „	19 „
				1905
Gedé	26 „	8 Dec.	13 Dec.	2 Jan.
Sindoro *	10 Dec.	22 „	27 „	16 „
		1905	1905	
Salak	24 „	5 Jan.	10 Jan.	30 „
Lawoe	7 Jan.	19 „	24 „	13 Febr.

* 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.

De Hoofd-Agenten: **Ruys & Co.,** *Rotterdam*
De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp,** Anna Paulownastraat 1*d*, *'s-Hage*

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 's-Gravenhage.
Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195**, zijn van **10—12** en van **2—** inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de C den heer G. C. A. DE WITT, *Reinkenstraat n°. 16.*

Een Dame voor Juffrouw van Gezelschap of lectrice.	Een oud-Offic. Art., leeraar in Wisk geven van privaatlessen tegen billijke
Een bekwame linnennaaister.	Eene Dame voor Zanglessen.
Eene jonge Dame die als Gouvernante naar Indië wil.	Een Heer voor Corrector aan eene
Drie geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.	Vier Dames voor waarnemen van houden.
Drie dames voor pianolessen.	Twee Dames om met eene familie te gaan; waarvan de éene Hollandsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben gereisd.
Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.	Een gep. sergt. maj., gehuwd, voor bewaarders, adm. betrekking, goldineas
Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).	Twee gew. O.-I. ambt. voor adminis betrekking.
Eene Dame voor onderricht in fröbelen (heeft diploma).	Eene Dame v/h maken van fijne hand
Een gep. off. reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.	Twee jonge Meisjes om als kinder mede naar Indië te gaan.
Een geg. Ind. korpl. schrijver voor adm. betrekking.	Eene dame voor het verplegen van zieke dame.
Twee dames voor het geven van privaat en cursuslessen in talen en wiskundige vakken.	Een jonge dame met akte L. O., Hand en Muziek, zag zich gaarne geplaatst als g nante voor Indië.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani